

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет менеджменту і маркетингу
Кафедра менеджменту, публічного управління та адміністрування

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:

Завідувач(ка) кафедри,
д.держ.упр., проф.

_____ **Наталія БОНДАРЧУК**
« ____ » _____ **2025 р.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В
ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Ступінь вищої освіти: Магістр

Здобувач

Володимир БОЛТЯНСЬКИЙ

Науковий керівник,
д.держ.упр., доцент

Мирослав ТРЕЦОВ

Дніпро – 2025

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Менеджменту і маркетингу

Кафедра: Менеджменту, публічного управління та адміністрування

Освітньо-професійна програма: «Публічне управління та адміністрування»

Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування»

Ступінь вищої освіти: Магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____

« ____ » _____ 202__р.

ЗАВДАННЯ

на підготовку кваліфікаційної роботи

Болтянському Володимирі Станіславовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Реалізація принципу прозорості в діяльності органів публічного управління _____

Науковий керівник: Трещов М.М. д.н. держ. упр., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від «07» жовтня 2025 року № 2986

2. Термін подання здобувачем роботи: 02 грудня 2025 року _____

3. Вихідні дані до роботи: Закони України, Постанови КМУ, Укази Президента України та інші нормативні документи, навчальні посібники, підручники, періодична література, праці провідних вчених

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретико-методологічні засади принципу прозорості в публічному управлінні. 2. Сучасний стан реалізації принципу прозорості в органах публічного управління. 3. Шляхи вдосконалення реалізації принципу прозорості в діяльності органів публічного управління. Висновки і пропозиції

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 12 жовтня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми і об'єкта дослідження, розробка завдання і графіка робіт	жовтень 2024 р.	
2.	Пошук та опрацювання літературних джерел	листопад-грудень 2024 р.	
3.	Теоретико-методологічні засади принципу транспарентності в публічному управлінні	січень - березень 2024 р.	
4.	Сучасний стан реалізації принципу транспарентності в органах публічного управління	квітень - травень 2025 р.	
5.	Шляхи вдосконалення реалізації принципу транспарентності в діяльності органів публічного управління	червень - вересень 2025 р.	
6.	Вступ	жовтень 2025 р.	
7.	Висновки	листопад 2025 р.	
8.	Оформлення роботи	листопад 2025 р.	

Здобувач

_____ (підпис)

Володимир БОЛТЯНСЬКИЙ

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

Мирослав ТРЕЦОВ

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Тема: Реалізація принципу прозорості в діяльності органів публічного управління.

Кваліфікаційна робота містить: 105 с., 129 літературних джерел.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері публічного управління, що формуються на основі принципу прозорості.

Предметом дослідження є механізми забезпечення прозорості діяльності органів публічної влади в Україні, їх удосконалення та адаптація до умов демократичної трансформації і воєнного стану.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування, аналіз сучасного стану та розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів прозорості діяльності органів публічного управління України в умовах демократичної трансформації та воєнних викликів.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі використано застосовані загальнонаукові і специфічні методи досліджень, зокрема методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, узагальнення, систематизації, історичний метод, формально-юридичний та порівняльно-правовий аналіз, соціологічні методи, структурно-функціональний аналіз, метод моделювання.

У результаті дослідження обґрунтовано систему забезпечення прозорості публічного управління в Україні, що інтегрує правові, інституційні та цифрові інструменти для підвищення підзвітності, відкритості.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

ПРОЗОРИСТІТЬ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, ДЕМОКРАТІЯ УЧАСТІ, ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

KEYWORDS

TRANSPARENCY, PUBLIC ADMINISTRATION, MECHANISMS OF PUBLIC MANAGEMENT, PARTICIPATORY DEMOCRACY, STATE AUTHORITIES, LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРИНЦИПУ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ	9
1.1. Сутність та зміст принципу транспарентності в публічному управлінні	9
1.2. Історія становлення та міжнародні стандарти відкритості й прозорості публічної влади	17
1.3. Нормативно-правові основи реалізації принципу транспарентності в Україні	23
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	33
2.1. Аналіз практики забезпечення прозорості діяльності органів публічного управління в Україні	33
2.2. Принцип транспарентності в контексті утвердження демократії участі	41
2.3. Проблеми та обмеження реалізації принципу транспарентності	50
Висновки до розділу 2	59
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	60
3.1. Світовий досвід забезпечення транспарентності влади та можливості його адаптації в Україні	60
3.2. Напрями підвищення ефективності механізмів транспарентності в публічному управлінні	66
3.3. Рекомендації щодо впровадження інноваційних інструментів відкритості органів влади	79
Висновки до розділу 3	86

ВИСНОВКИ

88

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

92

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах розвитку українського суспільства питання прозорості діяльності органів публічного управління набуває ключового значення. Сучасні глобальні виклики, зокрема війна, цифрова трансформація, зростання ролі громадянського суспільства та євроінтеграційні процеси, визначають прозорість як фундаментальний принцип демократичного врядування. Власне прозорість публічного управління є критично важливою для забезпечення довіри громадян до влади, протидії корупції, гарантування підзвітності посадових осіб та розширення інструментів демократії участі.

Особливе значення ця проблема має в умовах воєнного стану, коли, з одного боку, необхідно обмежувати доступ до чутливої інформації з міркувань національної безпеки, а з іншого – зберігати відкритість для суспільного контролю, аби запобігти падінню довіри до держави. Отже, актуальність теми зумовлюється потребою у нових підходах до балансування між безпекою та прозорістю, розробленні інноваційних механізмів відкритості та формуванні сталих інституційних гарантій прозорості.

Проблематика прозорості та відкритості влади досліджувалася як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Значний внесок у розвиток теорії публічного управління та адміністративного права зробили такі українські науковці, як В. Авер'янов, В. Бакуменко, М. Білинська, І. Коліушко, Р. Куйбіда, Н. Нижник, С. Серьогін [69] та інші. У сфері вивчення механізмів прозорості публічної влади й боротьби з корупцією важливими є роботи Н. Бондарчук [7; 8], Т. Крушельницької [32], Т. Мотренко, О. Оболенського, В. Тертички [69], М. Трещова [71; 72] та інших, а також сучасні дослідження аналітичних центрів та громадських організацій (Transparency International Ukraine, Центр політико-правових реформ, Реанімаційний пакет реформ).

Серед зарубіжних дослідників варто відзначити М. Бовуера, Г. Вільямсона, Д. Хілі, а також експертів Світового банку та ОЕСР, які аналізують

міжнародні стандарти «good governance», «open government» та «digital governance».

Попри наявність наукових досліджень і практичних розробок, залишається недостатньо комплексно вивченим питання взаємозв'язку транспарентності та демократії участі, механізмів адаптації світового досвіду, зокрема таких провідних демократій як США, ЄС, Велика Британія, до українських реалій, а також викликів у сфері захисту персональних даних, цифрової інклюзії та прозорості в умовах війни, що й визначає наукову новизну та практичну значущість дослідження.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері публічного управління, що формуються на основі принципу транспарентності.

Предметом дослідження є механізми забезпечення транспарентності діяльності органів публічної влади в Україні, їх удосконалення та адаптація до умов демократичної трансформації і воєнного стану.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування, аналіз сучасного стану та розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів транспарентності діяльності органів публічного управління України в умовах демократичної трансформації та воєнних викликів.

Відповідно до мети, в роботі заплановано виконати **такі завдання:**

- розкрити сутність принципу транспарентності в публічному управлінні та його значення для демократизації суспільних відносин;
- проаналізувати законодавчі, інституційні та цифрові механізми прозорості діяльності органів влади в Україні;
- дослідити взаємозв'язок транспарентності та демократії участі, охарактеризувати сучасні інструменти громадського контролю;
- виявити проблеми та обмеження реалізації принципу відкритості в умовах війни, цифрової трансформації та захисту персональних даних;
- узагальнити світовий досвід забезпечення транспарентності влади (США, країни ЄС) та визначити можливості його адаптації в Україні;
- визначити напрями підвищення ефективності прозорості у

вітчизняному публічному управлінні;

– розробити рекомендації щодо впровадження інноваційних інструментів відкритості та забезпечення балансу між прозорістю та безпекою.

Методика дослідження. застосовані загальнонаукові і специфічні методи досліджень, зокрема методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, узагальнення, систематизації для з'ясування сутності та змісту принципу транспарентності в публічному управлінні; історичний метод для простеження процесу становлення і розвитку ідеї транспарентності діяльності органів публічного управління та її міжнародних стандартів; формально-юридичний та порівняльно-правовий аналіз для вивчення і зіставлення нормативно-правових засад забезпечення відкритості в Україні та країнах ЄС; соціологічні методи (аналіз статистичних даних, аналітичних звітів, опитувань громадян) для оцінки сучасного стану транспарентності діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування; SWOT-аналіз, структурно-функціональний аналіз, метод моделювання – для виявлення проблем і формулювання рекомендацій щодо удосконалення механізмів транспарентності та впровадження інноваційних інструментів відкритості.

Інформаційну базу дослідження становлять Інформаційну базу дослідження складають нормативно-правові акти України, наукові праці та монографії вітчизняних і зарубіжних авторів, статистичні та аналітичні матеріали міжнародних організацій, звітна документація та офіційні публікації органів влади і неурядових організацій.

Наукова новизна полягає обґрунтуванні системи забезпечення транспарентності публічного управління в Україні, що інтегрує правові, інституційні та цифрові інструменти для підвищення підзвітності, відкритості й довіри громадян у контексті євроінтеграції та викликів воєнного часу.

Основні положення, що мають елементи наукової новизни, полягають у такому:

уперше:

– обґрунтовано цілісну концепцію транспарентності як системної

категорії публічного управління, що поєднує правові гарантії, цифрові технології та механізми громадської участі в єдину модель «відкритість – підзвітність – довіра»;

удосконалено:

– методологічний підхід до цифрової інтеперабельності державних інформаційних систем шляхом формування єдиних стандартів обміну даними, що забезпечує перехід від декларативної відкритості до аналітично придатної прозорості;

дістало подальшого розвитку:

– інноваційні інструменти відкритості як елементи інтегрованої екосистеми е-врядування, що формує нову культуру публічної підзвітності та взаємодії держави з громадянам.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні положення і практичні результати кваліфікаційного дослідження доповідались та обговорювались на 13-й Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток форм і методів сучасного менеджменту в умовах глобалізації» (м. Дніпро, 8 – 9 листопада 2025 року).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 129 найменувань. Основний зміст кваліфікаційної роботи магістра викладено на 105 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРИНЦИПУ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

1.1. Сутність та зміст принципу транспарентності в публічному управлінні

Принцип транспарентності в публічному управлінні є багатограним явищем, що охоплює низку характерних ознак, без яких неможливе його практичне втілення.

Перш за все, відкритість є базовою характеристикою транспарентності. Вона передбачає обов'язок органів публічного управління забезпечувати суспільство інформацією про свою структуру, функції, завдання, а також ухвалені рішення. Як зазначає Л. Наливайко, відкритість означає відсутність штучних бар'єрів у доступі до публічної інформації та створення правових гарантій для вільного ознайомлення громадян із діяльністю влади [37].

Другою важливою ознакою є доступність інформації. Транспарентність неможлива без створення належних умов для зручного та швидкого отримання інформації про діяльність органів публічного управління. Йдеться як про традиційні форми інформування (офіційні друковані видання, брифінги, звіти), так і про сучасні цифрові інструменти. У цьому контексті міжнародні стандарти наголошують, що доступність інформації має супроводжуватися її зрозумілістю та адаптованістю до потреб громадян [90].

Наступною визначальною ознакою виступає підзвітність органів публічного управління. Вона означає, що органи влади несуть обов'язок регулярно звітувати перед громадянами про результати своєї діяльності, використання ресурсів та досягнення поставлених цілей. Зауважимо, що підзвітність виходить за межі формального оприлюднення звітів: вона включає надання можливостей для громадського контролю, оцінки ефективності роботи влади та застосування санкцій у випадку неналежного виконання функцій [78].

Таким чином, підзвітність створює умови для формування довіри суспільства до державних інституцій.

Четвертою ключовою ознакою транспарентності є участь громадськості. Транспарентність не обмежується лише інформуванням, а передбачає створення реальних механізмів для включення громадян у процеси вироблення та реалізації політики. Це може здійснюватися шляхом проведення громадських слухань, консультацій, електронних петицій, опитувань чи залучення громадських рад при органах влади. Як підкреслює О. Терещук, саме участь громадян забезпечує трансформацію транспарентності з декларативного принципу у практичний інструмент впливу на управлінські процеси [70].

У науковій літературі та практиці публічного управління поняття «транспарентність» часто використовують разом із термінами «відкритість», «прозорість» та «гласність». Попри зовнішню схожість, ці поняття мають різні змістові характеристики та функціональні аспекти, що слід враховувати при реалізації принципу транспарентності.

Відкритість визначається як здатність органів публічного управління забезпечувати доступ громадян до інформації про свою діяльність, структуру, функції та прийняті рішення. Вона передбачає створення умов для безперешкодного ознайомлення з управлінськими процесами та нормативно-правовими актами. Відкритість є основною характеристикою транспарентності, оскільки без неї неможливо реалізувати інші її ознаки, такі як участь громадськості чи підзвітність.

Прозорість, хоча і близька до відкритості, має більш широке значення. Вона охоплює не лише формальний доступ до інформації, але й її достовірність, повноту та системність. Прозорість означає, що інформація про діяльність органів влади повинна бути не лише доступною, а й зрозумілою для громадян, дозволяючи їм оцінювати ефективність рішень та процесів управління. Як підкреслює Терещук, прозорість передбачає інтеграцію відкритості та підзвітності, що робить діяльність органів влади передбачуваною і контрольованою суспільством [70]. Тобто прозорість є більш комплексним

поняттям, ніж відкритість, оскільки включає якість, повноту та достовірність інформації.

Гласність виникла як концепт в історичному та політичному контексті і характеризує публічне оголошення рішень органів влади, тобто їхнє формальне оприлюднення для широкого загалу. Гласність була однією з ключових принципів радянської адміністративної практики та сучасних демократичних режимів, де підкреслюється важливість прозорого доведення рішень до громадян. Гласність забезпечує повідомлення суспільства про рішення органів влади, проте не гарантує їх розуміння, повноти чи можливості участі у процесі ухвалення рішень.

Таким чином, ці поняття, хоча й взаємопов'язані, виконують різні функції: відкритість забезпечує формальний доступ до інформації, прозорість забезпечує її якість, достовірність і контрольованість, а гласність фокусується на оприлюдненні результатів діяльності органів влади. Реалізація принципу транспарентності потребує інтеграції всіх трьох елементів: відкритості, прозорості та гласності, що дозволяє досягти ефективного публічного управління та підвищення довіри громадян до державних інституцій.

Принцип транспарентності виконує важливі функції в системі публічного управління, визначаючи ефективність, легітимність та якість управлінських процесів.

Антикорупційна функція полягає в тому, що транспарентність знижує ризики корупційних проявів, забезпечуючи відкритий доступ до інформації про використання ресурсів, процес прийняття рішень та результати діяльності органів влади. Наприклад, електронна система державних закупівель ProZorro в Україні демонструє, що відкриті та доступні дані дозволяють громадськості та експертам контролювати ефективність витрачання бюджетних коштів, а також підвищують конкуренцію серед постачальників [111].

Демократична функція проявляється в тому, що прозорість забезпечує легітимність рішень органів влади та розвиток демократичних процесів. Вона створює умови для участі громадян у формуванні політики, що дозволяє

враховувати інтереси різних соціальних груп та забезпечує ефективну комунікацію між владою і суспільством.

Функція підзвітності визначає, що транспарентність забезпечує механізми контролю за діяльністю органів влади, створюючи можливості для оцінки їх ефективності, відповідальності за результати та застосування санкцій у разі невиконання обов'язків. Підзвітність підвищує рівень довіри громадян до державних інституцій та сприяє дотриманню законності.

Інноваційно-управлінська функція вказує на той факт, що прозорість стимулює органи влади до впровадження сучасних інформаційних технологій, електронного урядування, відкритих даних та цифрових сервісів. Це дозволяє оптимізувати процеси прийняття рішень, забезпечити швидкий доступ громадян до інформації та підвищити ефективність роботи державних органів. Дослідження «The Principle of Transparency in the Ukrainian Decentralisation Reform» підкреслює, що транспарентність є важливим фактором успішної реалізації децентралізації в Україні, оскільки забезпечує контроль та участь громадськості [81].

Функція прогнозованості та передбачуваності рішень означає, що транспарентність забезпечує чіткі стандарти та процедури прийняття рішень, що зменшує дискреційні можливості посадовців та створює передбачувані умови для взаємодії громадян і органів влади. Прогнозованість підвищує ефективність управлінських процесів та мінімізує ризики зловживань.

Контрольна функція проявляється в тому, що принцип транспарентності дозволяє громадянам, громадським організаціям та медіа здійснювати моніторинг діяльності органів влади, оцінювати ефективність прийнятих рішень та своєчасно реагувати на порушення. Контрольна функція є важливим інструментом демократизації управлінських процесів та розвитку громадянського суспільства.

Принцип транспарентності є не ізольованим елементом системи публічного управління, а інтегрованою частиною комплексної структури принципів державного управління. Його ефективна реалізація безпосередньо

залежить від взаємодії з іншими принципами, такими як підзвітність, законність, ефективність, участь громадян, відкритість та пропорційність. Цей взаємозв'язок забезпечує комплексний підхід до управління та підвищує якість прийнятих рішень [78; 70].

Транспарентність і підзвітність передбачають обов'язок органів влади звітувати перед громадянами, суспільством та іншими інституціями за результати своєї діяльності. Взаємозв'язок транспарентності і законності є фундаментальним принципом публічного управління і передбачає суворе дотримання норм законодавства при прийнятті рішень. Взаємозв'язок транспарентності та ефективності передбачає оптимальне використання ресурсів, своєчасність та якість управлінських рішень. Транспарентність сприяє підвищенню ефективності, оскільки доступність інформації дозволяє громадянам, бізнесу та експертам здійснювати моніторинг діяльності органів влади, оцінювати якість рішень та пропонувати шляхи оптимізації процесів [111]. У свою чергу, ефективне управління підсилює довіру до відкритості діяльності державних органів, створюючи позитивний цикл взаємного посилення цих принципів.

Транспарентність і участь громадян є ключовою складовою демократичного управління. Транспарентність створює умови для активного залучення громадськості до процесів прийняття рішень, оскільки без відкритої та достовірної інформації громадяни не можуть ефективно впливати на управлінські процеси [81]. Тобто, транспарентність і участь громадян є взаємопов'язаними, де перша забезпечує інформаційну основу для другої.

Транспарентність і пропорційність передбачають збалансованість рішень органів влади щодо досягнення визначених цілей при мінімальних обмеженнях прав громадян. Транспарентність у цьому контексті допомагає громадянам оцінювати, чи відповідають управлінські рішення поставленим завданням і чи не перевищують вони необхідних меж. Таким чином, взаємодія цих принципів забезпечує збалансовану та справедливу роботу публічних інституцій.

Сучасний розвиток публічного управління неможливий без використання інформаційних технологій, які відіграють ключову роль у забезпеченні транспарентності. Вони створюють умови для швидкого, ефективного та безпечного обміну інформацією між органами влади та громадянами, підвищують підзвітність та відкритість державних інституцій, а також стимулюють участь громадськості у процесах прийняття рішень [116].

Інструменти електронного урядування (e-government) забезпечують автоматизацію процесів управління та надання державних послуг у цифровому форматі. Використання електронних платформ дозволяє оприлюднювати нормативно-правові акти, фінансові звіти, статистичні дані та результати прийняття рішень у відкритому доступі. Наприклад, в Україні система ProZorro забезпечила повну прозорість державних закупівель, що дозволило мінімізувати корупційні ризики та підвищити ефективність використання бюджетних коштів.

Відкриті дані (open data) є важливим інструментом реалізації принципу транспарентності, оскільки вони забезпечують доступ громадськості до структурованої, достовірної та актуальної інформації у форматах, придатних для аналізу та повторного використання. Платформи відкритих даних дозволяють громадянам, бізнесу та науковцям здійснювати моніторинг діяльності органів влади, оцінювати ефективність політик і пропонувати інноваційні рішення.

Соціальні медіа та цифрові комунікації забезпечують не лише доступ до інформації, але й двосторонній зв'язок між органами влади та громадянами. Соціальні медіа, офіційні веб-сайти, мобільні додатки та онлайн-консультації дозволяють громадянам швидко отримувати відповіді на запити, брати участь у опитуваннях і обговореннях, а також контролювати виконання рішень, що сприяє підвищенню довіри до органів влади та активізації громадянської участі.

Аналітичні та моніторингові системи забезпечують автоматизований аналіз великих обсягів даних, що дозволяє оцінювати ефективність роботи органів влади, виявляти проблемні зони та запобігати порушенням.

Використання систем моніторингу, бізнес-аналітики та дашбордів сприяє оперативному контролю за діяльністю публічних інституцій і підвищує якість управлінських рішень.

Транспарентність є предметом активного дослідження у сфері публічного управління, політичної науки, права та соціології. Сучасні наукові підходи до її розуміння відзначаються мультидисциплінарністю, що дозволяє розглядати транспарентність не лише як юридичний або адміністративний принцип, а й як соціально-політичну та технологічну категорію.

В рамках трансдисциплінарного підходу сучасна наука розглядає транспарентність як інтеграційне явище, що поєднує елементи права, менеджменту, інформаційних технологій і соціології. Такий підхід дозволяє враховувати одночасно юридичні норми, організаційні процеси та соціальні очікування громадян. Транспарентність у цьому контексті виступає механізмом формування довіри між владою та суспільством і стимулює ефективність управлінських рішень [78].

Інституційні дослідження транспарентності акцентують увагу на організаційних структурах та механізмах, що забезпечують прозорість діяльності публічних інституцій. Відповідно до цього підходу, транспарентність розглядається як результат взаємодії законодавчих, виконавчих та контрольних інститутів, а також як процес формування стандартів відкритості, підзвітності та доступності інформації [116].

Системний підхід трактує транспарентність як елемент комплексної системи публічного управління, який взаємодіє з іншими принципами: законністю, ефективністю, участю громадян та підзвітністю. У цьому контексті транспарентність виступає фактором балансування інтересів держави та суспільства, забезпечує стабільність управлінських процесів і зменшує корупційні ризики [81].

Технологічний підхід акцентує увагу на тому, що застосування інформаційних технологій у наукових дослідженнях транспарентності підкреслює роль електронного урядування, відкритих даних, цифрових

платформ і соціальних медіа. Цей підхід вказує на факт того, що ефективність реалізації принципу прозорості залежить від інтеграції технологічних інструментів у процеси публічного управління, що дозволяє підвищити доступність, підзвітність та участь громадян у прийнятті рішень [111].

Сучасні наукові дослідження також застосовують порівняльний аналіз практики забезпечення прозорості у різних країнах. Порівняльні дослідження дозволяють виявити ефективні механізми, стандарти та інноваційні інструменти відкритості, які можна адаптувати до національних умов. Наприклад, досвід країн ЄС у сфері відкритих даних і е-урядування демонструє високий рівень ефективності та довіри громадян до публічних інституцій.

Сучасні наукові підходи до розуміння прозорості характеризуються мультидисциплінарністю, комплексністю та інтеграцією різних аспектів публічного управління. Прозорість розглядається як соціально-правова, технологічна та організаційна категорія, що забезпечує ефективність, підзвітність та участь громадськості, а також сприяє підвищенню довіри до державних інституцій. Застосування системного, інституційного, технологічного та порівняльного підходів дозволяє науковцям формувати рекомендації щодо підвищення ефективності механізмів відкритості та прозорості органів влади.

Отже, принцип прозорості є фундаментальним для сучасного публічного управління, а його реалізація забезпечує комплексний ефект щодо зміцнення демократичних цінностей, підвищення ефективності та законності діяльності органів влади, а також формування довіри і активної участі громадян у суспільних процесах.

1.2. Історія становлення та міжнародні стандарти відкритості й прозорості публічної влади

Принцип транспарентності в публічному управлінні сформувався як результат тривалої еволюції демократичних інститутів, правових норм та соціально-політичних практик, що спрямовані на забезпечення відкритості, підзвітності та участі громадян у процесах державного управління. Його історичний розвиток можна умовно поділити на кілька ключових етапів.

Першим етапом визначають зародження ідей підзвітності та гласності у XVII–XIX сторіччях. У цей період у європейських країнах, а також у США, формуються основи демократичного управління, які передбачають контроль громадян за діяльністю державних органів. Виникають перші законодавчі акти, що гарантують доступ до публічної інформації, зокрема акти про гласність діяльності парламентів та обов'язкове оприлюднення фінансових звітів. Цей етап відзначався переважно формальним характером відкритості, без широкого залучення громадськості до прийняття рішень, проте заклав фундамент для подальшого розвитку транспарентності [96].

Другий етап – це формалізація принципу транспарентності в публічному управлінні у XX столітті. Зокрема, після Другої світової війни та створення міжнародних організацій, таких як Організація об'єднаних націй, Рада Європи, Світовий банк, починається активне закріплення принципу транспарентності у міжнародних документах. У цей період відбувається інтеграція підзвітності та прозорості у системи державного управління, прийняття стандартів фінансової та кадрової відкритості, формування інституційних механізмів контролю за діяльністю державних органів. Особливу роль відіграє боротьба з корупцією та розвиток правових норм, що гарантують доступ громадян до публічної інформації [116].

На третьому етапі відбулася інтеграція цифрових технологій та відкритих даних в кінці XX на початку XXI сторіччя. Поява інформаційних технологій та

розвиток інтернету створили нові можливості для реалізації транспарентності. Електронне урядування (e-government), відкриті дані (open data), цифрові платформи для участі громадськості та соціальні медіа дозволяють забезпечити не лише доступ до інформації, а й її систематичну обробку, аналіз та активну участь громадян у процесах прийняття рішень. Наприклад, у США та країнах ЄС активно впроваджуються портали відкритих даних, а в Україні – платформа ProZorro, що забезпечила прозорість державних закупівель.

Четвертий етап – національна адаптація міжнародних стандартів відкритості й прозорості публічної влади. В Україні процес впровадження транспарентності публічної влади розпочато після проголошення незалежності. Важливим кроком стало прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації», яким закріплено право громадян на отримання інформації та встановлено юридичні механізми контролю за діяльністю органів влади [48]. Реформа децентралізації влади та участь України в ініціативі Open Government Partnership дозволили адаптувати міжнародні практики до національного контексту, впровадити електронні платформи для надання послуг, оприлюднення бюджетної та управлінської інформації, а також забезпечити активну участь громадськості у прийнятті рішень [81].

Історичний аналіз демонструє, що принцип транспарентності розвивався поступово, проходячи від формального гласного оприлюднення інформації до комплексної системи відкритості, підзвітності та участі громадян із застосуванням сучасних інформаційних технологій. Сучасна практика показує, що транспарентність є результатом взаємодії правових норм, організаційних механізмів та технологічних інструментів, які забезпечують ефективне та демократичне управління.

Міжнародні стандарти відкритості та прозорості визначають універсальні принципи, які спрямовані на підвищення підзвітності, демократичності та ефективності діяльності органів влади у різних країнах світу. Вони є орієнтиром для національних законодавств і дозволяють гармонізувати національну практику з глобальними підходами.

Основними міжнародними документами в сфері забезпечення відкритості й прозорості публічної влади є Конвенція ООН проти корупції, Рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку щодо відкритого урядування, Європейська хартія місцевого самоврядування, ініціатива Open Government Partnership та інші.

Так Конвенція ООН проти корупції [127] встановлює обов'язок держав забезпечувати прозорість у державних фінансах, публічних закупівлях, кадровій політиці та діяльності органів влади. Вона передбачає систему внутрішнього та зовнішнього контролю, а також механізми громадського моніторингу.

В Рекомендаціях Організації економічного співробітництва та розвитку щодо відкритого урядування [116] визначено три ключові принципи транспарентності публічного управління – відкритість, участь та підзвітність. Рекомендації включають вимоги до забезпечення доступу до інформації, публікації даних у зручних форматах, створення платформ для участі громадян та моніторингу діяльності органів влади.

Європейська хартія місцевого самоврядування [18] підкреслює необхідність забезпечення права громадян на доступ до інформації та участь у процесах місцевого самоврядування, встановлює мінімальні стандарти відкритості для місцевих органів влади та сприяє децентралізації управлінських повноважень.

Ініціатива Open Government Partnership [109] передбачає впровадження прозорих, підзвітних і підконтрольних громадськості механізмів управління, розвиток відкритих даних та стимулювання участі громадян у процесах прийняття рішень. Членство у ініціативі передбачає розробку національних планів дій із конкретними інструментами та показниками оцінки прозорості.

Міжнародні стандарти відкритості та прозорості формулюють універсальні принципи, які визначають основу ефективного та демократичного публічного управління. Вони спрямовані на забезпечення підзвітності органів влади, доступу громадян до інформації та участі у прийнятті управлінських

рішень. Основні принципи міжнародних стандартів можна структурувати наступним чином:

1) принцип відкритості (openness), який гарантує забезпечення громадянам формального та фактичного доступу до інформації про діяльність органів влади, що включає публікацію рішень, планів, фінансової документації, процедур прийняття рішень та критеріїв оцінки їх ефективності. Відкритість забезпечує прозорість управлінських процесів та створює основу для контролю та оцінки роботи органів влади. Наприклад, Рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку щодо відкритого урядування акцентують на необхідності відкритого доступу до адміністративної та фінансової інформації, а також до даних про публічні закупівлі та державні проекти.

2) принцип підзвітності (accountability) передбачає, що органи влади несуть відповідальність перед громадянами та суспільством за прийняті рішення і їх реалізацію. Вона включає механізми внутрішнього та зовнішнього контролю, аудиту, звітності та санкцій за порушення норм. Підзвітність є ключовим елементом запобігання корупції та забезпечення законності діяльності органів публічного управління.

3) участь громадськості (participation) зумовлює залучення громадян до процесів прийняття рішень через консультації, громадські слухання, опитування, електронні платформи та петиції. Участь громадян не лише зміцнює демократичні засади, а й підвищує легітимність рішень та дозволяє враховувати потреби та очікування суспільства.

4) принцип інноваційності і технологічності (innovation and technological support) відзначає важливість застосування сучасних інформаційних технологій для реалізації принципів відкритості та підзвітності. Це включає електронне урядування, відкриті дані, цифрові платформи для участі громадян та автоматизовані системи контролю. Технологічні рішення забезпечують оперативність, доступність та ефективність інформаційного обміну між органами влади і суспільством.

5) принцип прогнозованості та системності (predictability and systematic approach) означає наявність чітких, зрозумілих і послідовних процедур доступу до інформації та контролю за діяльністю органів влади. Системність передбачає інтеграцію цих процедур у загальну систему публічного управління, що дозволяє забезпечити сталість і послідовність дій органів влади, а також підвищує ефективність управлінських рішень.

б) законність та відповідність міжнародним нормам (legality and compliance with international norms) передбачає дотримання правових норм при реалізації відкритості та підзвітності органів влади. Відповідність міжнародним нормам гарантує, що національна практика відповідає міжнародним стандартам і сприяє інтеграції країни у світові демократичні та правові процеси.

Принципи міжнародних стандартів створюють комплексну систему, що забезпечує ефективну, законну, прозору та демократичну діяльність органів влади, а також формує основу для адаптації кращих світових практик у національному контексті. Вони виступають орієнтиром для модернізації національної системи публічного управління, розвитку електронного урядування та підвищення участі громадян у процесах публічного управління.

Приєднання до міжнародних ініціатив, таких як Open Government Partnership або дотримання стандартів Організації економічного співробітництва та розвитку, стимулює держави до створення законодавчої бази, яка гарантує відкритість та підзвітність органів влади. В Україні це відобразилося у прийнятті таких нормативних актів, як Закон України «Про доступ до публічної інформації» [48] та Закон України «Про запобігання корупції» [50], які закріплюють права громадян на інформацію, механізми публічного контролю та обов'язки щодо оприлюднення даних.

Крім того міжнародні стандарти стимулюють створення спеціалізованих органів і підрозділів, відповідальних за реалізацію принципу прозорості, включаючи незалежні антикорупційні органи, органи внутрішнього аудиту та контролю та комісії та платформи громадського моніторингу. Зазначені інституції дозволяють не лише забезпечувати доступ до інформації, а й

контролювати якість управлінських рішень, дотримання законності та ефективність використання публічних ресурсів.

Також міжнародні стандарти відкритості та прозорості публічного управління спонукають держави впроваджувати інформаційні технології, які підвищують ефективність реалізації принципу транспарентності, до яких відносяться електронні портали відкритих даних, системи електронних петицій та консультацій, онлайн-моніторинг державних закупівель, інтерактивні платформи для зворотного зв'язку з громадянами.

Міжнародні стандарти відкритості та прозорості публічного управління стимулюють активне залучення громадян до процесів управління, що дозволяє формувати політики, які враховують інтереси суспільства, підвищує легітимність рішень та довіру до органів влади. В Україні практика громадських консультацій, опитувань, публічних обговорень та електронних платформ активно розвивається в межах виконання зобов'язань у рамках Open Government Partnership та реформи децентралізації влади.

Підпорядкування національних політик принципам транспарентності та відкритості відповідно до міжнародних стандартів забезпечує комплексний розвиток публічного управління, що створює передумови для підвищення ефективності, дотримання принципу верховенства права, принципів демократії і легітимності діяльності органів влади, а також для зміцнення довіри громадян до інституцій публічного управління. Системне застосування цих принципів у національному контексті формує фундамент для подальшої модернізації публічного управління та інтеграції України у глобальні демократичні управлінські практики. Узгодження таких підходів із міжнародними індексами прозорості та підзвітності також сприяє формуванню єдиних стандартів оцінювання якості управлінських процесів і результатів діяльності влади. У свою чергу, відкриваються можливості для розроблення більш комплексних механізмів участі громадськості та забезпечується стійкість реформ у сфері публічного управління навіть в умовах сучасних викликів, спричинених війною та необхідністю повоєнної трансформації держави.

1.3. Нормативно-правові основи реалізації принципу транспарентності в Україні

Законодавчою основою реалізації принципу транспарентності публічного управління виступає Конституція України, яка закріплює право кожного громадянина на вільний доступ до інформації, що становить суспільний інтерес [29].

Конституція України є фундаментальним документом, який закріплює принципи демократичного державного управління, зокрема ті, що безпосередньо пов'язані з транспарентністю діяльності органів публічного управління. Саме на її положеннях базується подальший розвиток законодавства у сфері відкритості, підзвітності та доступу до інформації.

Стаття 34 Конституції України гарантує кожному право на свободу думки і слова, а також на вільний збір, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб. Ця норма закладає основу для правового регулювання доступу до публічної інформації, визначає межі її використання і вказує на можливість обмежень лише «в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності чи громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей». Отже, Конституції України закріплює принцип пріоритетності права громадян на інформацію над обмеженнями, що відповідає європейським стандартам права.

Особливу роль відіграє стаття 40 Конституції України, яка визначає право кожного направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування. Органи влади та їх посадові особи зобов'язані розглядати такі звернення і надавати обґрунтовані відповіді у встановлений законом строк. Це положення є конституційним підґрунтям для розвитку законодавства про звернення громадян і забезпечення відкритості влади у процесі ухвалення рішень.

Крім того, стаття 5 Конституції України закріплює принцип народного суверенітету, відповідно до якого єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та місцевого самоврядування. Це безпосередньо пов'язано з транспарентністю, адже органи влади повинні діяти відкрито та підзвітно, оскільки їхня діяльність має легітимність виключно завдяки волі народу.

Не менш важливим є положення статті 17 Конституції України, яка гарантує безпеку держави і суспільства, зокрема й інформаційну. Хоча ця стаття стосується переважно національної безпеки, її можна розглядати як основу для встановлення балансу між відкритістю інформації та необхідністю захисту державних інтересів.

Варто відзначити, що Конституційний Суд України у своїй практиці неодноразово підкреслював, що право на інформацію має фундаментальний характер і тісно пов'язане з іншими конституційними правами – свободою слова, правом на участь в управлінні державними справами, правом на справедливий суд [64].

Законодавчі акти у сфері доступу до інформації в Україні визначають права громадян на отримання інформації, механізми реалізації цих прав, обов'язки органів влади щодо оприлюднення та надання інформації, а також гарантії захисту у випадку їх порушення.

Ключовим серед зазначених законодавчих актів є Закон України «Про доступ до публічної інформації», який запровадив низку принципових положень, зокрема:

- закріпив право кожного на доступ до інформації, яка знаходиться у володінні органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, що виконують делеговані державою функції;

- визначив поняття «публічна інформація» як відображену та задокументовану будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформацію, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків чи перебуває у їхньому володінні;

- встановив принципи доступу до інформації – прозорість і відкритість діяльності влади, вільне отримання та поширення інформації, рівноправність у доступі;

- закріпив процедуру подання та розгляду запитів на інформацію, строки їх виконання, а також перелік підстав для обмеження доступу, що базуються на «трискладовому тесті» (наявність легітимної мети обмеження, необхідність у демократичному суспільстві та співмірність шкоди й користі від оприлюднення) [48].

Поряд із цим важливе значення має Закон України «Про інформацію», який виступає базовим актом у сфері регулювання відносин, пов'язаних з отриманням, використанням, поширенням і зберіганням інформації. Він визначає види інформації, принципи її обігу, права та обов'язки суб'єктів інформаційних відносин, гарантії права на інформацію [54].

Також реалізації принципу транспарентності публічного управління сприяє Закон України «Про звернення громадян», який регламентує порядок реалізації права громадян на участь в управлінні державними справами через подання індивідуальних або колективних пропозицій, заяв та скарг. Хоча цей законодавчий акт не безпосередньо пов'язаний з доступом до інформації, він створює механізм комунікації громадян з владою та забезпечує можливість вимагати відкритості управлінських процесів [53].

Особливу роль відіграють також закони галузевого характеру, які встановлюють специфіку доступу до інформації у певних сферах, зокрема Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає обов'язок органів місцевої влади інформувати громаду про свою діяльність, Закон України «Про державну таємницю» визначає категорії інформації з обмеженим доступом, що співвідноситься з принципом транспарентності через межі доступності, Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» став важливим кроком у забезпеченні прозорості історичної пам'яті та відкритості архівних матеріалів [55; 47; 46].

Законодавчі акти у сфері доступу до інформації формують цілісну систему нормативного забезпечення дотримання принципу транспарентності публічного управління в Україні. Їх застосування не лише закріплює право громадян на інформацію, а й стимулює органи публічного управління до більшої відкритості, підзвітності та підвищення довіри суспільства.

Законодавство України у сфері запобігання корупції та забезпечення підзвітності органів публічного управління є одним із ключових інструментів реалізації принципу транспарентності. Саме воно формує правові засади відкритості діяльності державних органів, створює умови для контролю з боку суспільства та запроваджує механізми відповідальності посадових осіб.

Базовим нормативним актом в цій сфері є Закон України «Про запобігання корупції», який визначає систему запобігання та протидії корупції, а також інституційні механізми забезпечення прозорості [50].

Основні його положення включають створення та діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції як спеціального органу, що відповідає за реалізацію державної антикорупційної політики, зокрема у сфері моніторингу фінансового контролю; запровадження електронного декларування доходів, майна та витрат державних службовців, що стало важливим інструментом суспільного контролю; встановлення обов'язку державних органів забезпечувати відкритість і доступність інформації про діяльність, зокрема щодо прийнятих рішень, використання бюджетних коштів, кадрової політики; визначення механізмів врегулювання конфлікту інтересів та запобігання його виникненню; а також захист викривачів корупції, які повідомляють про корупційні порушення, та забезпечення їхніх прав.

Важливим доповненням виступає Закон України «Про відкритість використання публічних коштів», який забезпечив можливість суспільного моніторингу витрат державних та місцевих бюджетів. Завдяки цьому закону створено електронний портал spending.gov.ua, де у відкритому доступі відображаються операції розпорядників і одержувачів бюджетних коштів, що

сприяє не лише фінансовій прозорості, а й формуванню довіри до публічних фінансів [44].

У сфері державних закупівель провідну роль відіграє Закон України «Про публічні закупівлі», яким запроваджено електронну систему ProZorro. Принцип «усі бачать усе» став одним із найбільш показових прикладів транспарентності: кожна закупівля від моменту оголошення до завершення доступна для перевірки громадянами, журналістами, контролюючими органами [61].

До антикорупційного законодавства також належать Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», що визначає діяльність НАБУ як органу досудового розслідування корупційних злочинів, та Закон України «Про Вищий антикорупційний суд», який спрямований на забезпечення незалежного правосуддя у справах топкорупції [56; 42].

Законодавство у сфері запобігання корупції та підзвітності створює цілісну систему правових норм, що забезпечує прозорість діяльності органів влади через обов'язкове оприлюднення рішень, фінансових операцій та інформації про службових осіб; підзвітність завдяки механізмам декларування, фінансового контролю та громадського моніторингу; відповідальність посадовців за порушення антикорупційного законодавства, що підвищує довіру до інституцій публічного управління, а отже, формує правові рамки, в яких принцип транспарентності стає не лише декларацією, а й реальним інструментом протидії корупції та забезпечення ефективності публічного управління.

Законодавство у сфері цифровізації та відкритих даних є ще одним блоком законодавчих актів, яким врегульовано забезпечення реалізації принципу транспарентності в діяльності органів публічного управління. Власне цифровізація створює правові та технологічні умови для відкритості, доступності та підзвітності влади, адже завдяки сучасним інформаційно-комунікаційним технологіям громадяни отримують швидкий і зручний доступ до публічної інформації, мають можливість брати участь у процесах ухвалення рішень та контролювати діяльність органів влади.

Основним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про доступ до публічної інформації», який закріплює обов'язок органів влади надавати інформацію на запити та забезпечувати її систематичне оприлюднення на офіційних вебсайтах. Одним із ключових положень закону є вимога щодо розміщення публічної інформації у формі відкритих даних, що відповідають міжнародним стандартам, що значно підвищує їх доступність для аналізу та повторного використання [48].

Спеціальним законодавчим актом, який визначає засади формування та поширення відкритих даних, є постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 року № 835 «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних», якою передбачено створення та функціонування Єдиного державного вебпорталу відкритих даних (data.gov.ua), де розміщуються набори даних органів державної влади та місцевого самоврядування. Таким чином, громадськість має можливість вільно завантажувати, аналізувати та використовувати інформацію для досліджень, бізнес-проектів чи громадського контролю [51].

У контексті цифровізації вагоме значення має Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», який унормував використання електронного цифрового підпису, електронних печаток, електронної ідентифікації, що створило правові засади для безпечної взаємодії громадян, бізнесу та держави в електронному форматі, що прямо сприяє прозорості та зменшенню корупційних ризиків [49].

Ключовим інструментом у сфері цифровізації стало також запровадження електронного урядування та електронної демократії відображено у Законі України «Про адміністративні послуги», який передбачає надання послуг через Єдиний державний вебпортал електронних послуг (Дія). Завдяки цифровим сервісам значна кількість адміністративних процедур стала прозорою, а громадяни отримали змогу здійснювати їх безпосередньо онлайн, що мінімізує контакти з чиновниками й скорочує можливості для корупції [41].

Важливим інструментом є також Закон України «Про Національну програму інформатизації», який визначає державну політику у сфері створення та розвитку інформаційних систем і технологій. У поєднанні з урядовими стратегіями цифрової трансформації він спрямований на розвиток електронних ресурсів, що забезпечують відкритість даних і прозорість управлінських процесів [57].

Зазначимо, що законодавство у сфері цифровізації та відкритих даних забезпечує прозорість діяльності органів публічної влади завдяки обов'язковому оприлюдненню публічної інформації у форматі відкритих даних; доступність інформації через створення єдиних державних вебпорталів («Дія», data.gov.ua), які забезпечують швидкий доступ до інформації та послуг; підзвітність оскільки цифрові інструменти дозволяють громадянам контролювати витрати бюджету, діяльність органів влади та якість адміністративних послуг; та участь громадськості завдяки розвитку електронної демократії (е-петиції, е-консультації, е-вибори в перспективі). Таким чином цифровізація та відкриті дані виступають не лише технічними інноваціями, а й фундаментальною складовою реалізації принципу транспарентності в Україні, створюючи умови для підвищення довіри до публічного управління та формування якісно нового рівня взаємодії держави з суспільством.

Забезпечення транспарентності органів публічного управління неможливе лише на основі Конституції України та національного законодавства. Надважливе значення мають стратегічні документи держави та міжнародні зобов'язання, які формують політику відкритості, підзвітності та участі громадськості.

Серед національних стратегічних документів ключову роль відіграє Антикорупційна стратегія на 2026-2030 роки, яка встановлює основні напрями боротьби з корупцією та підвищення прозорості діяльності органів влади. Вона визначає конкретні цілі та завдання щодо відкритості публічної інформації, запровадження електронного декларування, прозорих процедур державних

закупівель та механізмів громадського контролю. Таким чином, принцип прозорості виступає центральним елементом антикорупційної політики, оскільки відкритість і підзвітність суттєво зменшують можливості для зловживань [3].

Важливим документом у сфері цифровізації та відкритих даних є Концепція розвитку електронного урядування в Україні, яка визначає напрями цифрової трансформації державного управління, впровадження електронних сервісів, автоматизацію процесів та систематичне оприлюднення даних. В рамках цієї концепції забезпечується електронна прозорість діяльності органів влади, що дозволяє громадянам відстежувати процес ухвалення рішень, використання ресурсів та якість надання послуг [62].

У свою чергу, Стратегія цифрової трансформації України до 2030 року підкреслює необхідність створення умов для відкритості даних, розвитку е-демократії та підзвітності органів публічного управління. Цей документ передбачає використання єдиних платформ для моніторингу діяльності державних органів, забезпечення ефективної взаємодії держави з громадянами та бізнесом у цифровому середовищі [63].

Крім національних ініціатив, важливу роль відіграють міжнародні зобов'язання України. Так, держава є учасником Open Government Partnership з 2011 року. У рамках цієї ініціативи Україна щороку підписує національні плани дій, які визначають конкретні заходи для підвищення прозорості, підзвітності та залучення громадян до управлінських процесів, що включає впровадження відкритих даних, забезпечення прозорості фінансів та публічних закупівель, а також створення механізмів громадського контролю.

Не менш важливим міжнародним документом є Конвенція ООН проти корупції (UNCAC), ратифікована Україною у 2006 році. Вона встановлює обов'язки держави щодо забезпечення прозорості публічної влади, доступу громадян до інформації, підзвітності органів державного управління та участі громадськості у протидії корупції. Реалізація цих положень тісно пов'язана з принципом прозорості.

Україна також адаптує норми європейського законодавства у сфері відкритості даних і публічної інформації. Зокрема, імплементуються положення Директива (ЄС) 2019/1024 Європейського Парламенту і Ради від 20 червня 2019 року про відкриті дані та повторне використання інформації державного сектору, які стимулюють відкритість державних даних та забезпечують доступ громадян до електронних сервісів і інформації про діяльність органів влади [43].

Отже, нормативно-правові основи реалізації принципу транспарентності в діяльності органів публічного управління в Україні становлять багаторівневу систему – від конституційних гарантій права на доступ до інформації до спеціальних законів, що регулюють відкритість, підзвітність, боротьбу з корупцією та розвиток електронного урядування. Система доповнюється стратегічними документами та міжнародними зобов'язаннями, що сприяє гармонізації української практики із сучасними європейськими й світовими стандартами. Однак актуальною залишається проблема імплементации цих норм у практичну діяльність органів влади, що вимагає подальшого вдосконалення механізмів реалізації принципу транспарентності.

Висновки до розділу 1

1. Транспарентність в діяльності органів публічного управління розглядається як комплексна науково-правова категорія, що включає відкритість діяльності органів влади, забезпечення доступу громадян до публічної інформації, підзвітність посадових осіб і активну участь громадськості в процесах ухвалення рішень. Вона є критично важливою для реалізації демократичних принципів та забезпечення верховенства права. Принцип транспарентності взаємопов'язаний з іншими ключовими принципами публічного управління і виконує функції контролю, інформаційного забезпечення та створення умов для соціального моніторингу.

2. Транспарентність в діяльності органів публічного управління проявляється через відкритість, доступність інформації, підзвітність органів влади та участь громадян. Застосування його дозволяє забезпечувати суспільний контроль за діяльністю органів влади, підвищувати рівень ефективності та законності прийняття управлінських рішень, формувати довіру громадян до державних інституцій та мінімізувати корупційні ризики.

3. В науковій та практичній літературі часто використовуються поняття «відкритість», «прозорість» та «гласність». Водночас вони мають чіткі відмінності. Відкритість передбачає доступність органів влади та процедур для громадян; прозорість – системність та зрозумілість інформації про діяльність органів; гласність – свободу висловлення і поширення інформації. Розмежування цих понять дозволяє більш точно формулювати політику відкритості та механізми її реалізації.

4. Використання сучасних цифрових технологій і відкритих даних є важливим інструментом реалізації принципу транспарентності, оскільки їх практичне застосування забезпечує оперативність, доступність та системність інформації, дозволяє громадянам та бізнесу ефективно взаємодіяти з органами публічного управління та контролювати виконання загальнодержавних та місцевих програм. Цифровізація підвищує рівень ефективності управлінських процесів та сприяє запобіганню проявам корупції.

5. Україна запозичує світовий досвід і адаптує міжнародні стандарти відкритості та підзвітності до національних умов, що включає імплементацію положень Open Government Partnership, Конвенції ООН проти корупції, Директиви (ЄС) 2019/1024 Європейського Парламенту і Ради від 20 червня 2019 року про відкриті дані та повторне використання інформації державного сектору. Гармонізація українських стандартів з міжнародними нормами підвищує довіру до державних інститутів і створює умови для інтеграції у глобальні практики відкритого управління.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

2.1. Аналіз практики забезпечення прозорості діяльності органів публічного управління в Україні

Реалізація принципу транспарентності в Україні сьогодні базується на комплексному застосуванні законодавчих, цифрових та організаційних інструментів, які забезпечують відкритість і підзвітність органів публічного управління. Практика їх впровадження демонструє як позитивні досягнення, так і існуючі проблеми та виклики.

Першочергове значення має Закон України «Про доступ до публічної інформації» [48], який визначає права громадян на отримання інформації та обов'язки органів влади щодо її надання та встановлює такі ключові положення:

- категорії публічної інформації – органи влади зобов'язані оприлюднювати інформацію, що стосується їхньої діяльності, рішень, структурних підрозділів, фінансових витрат та планів розвитку, що включає нормативні акти, проекти рішень, протоколи засідань, плани та звіти про виконання функцій;

- порядок надання інформації – громадяни можуть отримати інформацію як у відкритому вигляді на вебпорталах, так і за письмовими або електронними запитами. Закон встановлює конкретні строки для розгляду запитів і надання відповіді, що гарантує своєчасність та доступність інформації;

- принципи відкритості та підзвітності – підкреслюється, що діяльність органів влади повинна бути прозорою, доступною для громадськості та підзвітною. Це передбачає систематичне оприлюднення інформації про діяльність органів влади та створення умов для участі громадян у контролі за виконанням державних функцій;

- відповідальність посадових осіб – закон передбачає юридичну відповідальність за ненадання або неналежне надання публічної інформації. Порухення правил доступу до інформації може бути підставою для дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності.

Крім Закону України «Про доступ до публічної інформації» важливу роль відіграють Закон України «Про запобігання корупції», яким встановлено обов'язок публічного декларування доходів та майна посадових осіб, що є ключовим механізмом прозорості у сфері фінансової підзвітності; Закон України «Про публічні закупівлі», яким забезпечується відкритість процедур державних та місцевих закупівель, публікацію оголошень, звітів про результати конкурсів та договорів, що дозволяє громадськості відстежувати витрати бюджетних коштів; Закон України «Про державну службу», що встановлює обов'язок державних службовців дотримуватися принципів прозорості та підзвітності у своїй діяльності, а також забезпечує відкритість процедур призначення на державну службу та звітності про виконання службових обов'язків [50; 61; 45].

На практиці застосування законодавчих механізмів забезпечення транспарентності діяльності органів публічного управління включає регулярне оприлюднення рішень і протоколів засідань органів влади, надання доступу до публічної інформації за запитами громадян, створення спеціалізованих розділів на офіційних сайтах органів влади для оприлюднення відкритих даних, забезпечення контролю з боку громадських організацій та ЗМІ за виконанням законодавчих норм.

Важливо відзначити, що ефективність законодавчих механізмів прозорості прямо залежить від дотримання принципів правозастосування та активної взаємодії громадськості з органами влади. Позитивним прикладом є створення публічних порталів відкритих даних, електронних систем моніторингу фінансів та публічних закупівель, що інтегрують положення законодавства та забезпечують доступність даних для широкого кола користувачів [21].

Сучасна практика забезпечення прозорості діяльності органів публічного управління в Україні значною мірою пов'язана з активним використанням цифрових технологій, онлайн-платформ та електронних сервісів, які дозволяють громадянам оперативно отримувати інформацію про діяльність органів влади, контролювати прийняття управлінських рішень і брати участь у громадському моніторингу, що істотно підвищує ефективність реалізації принципу транспарентності.

Однією з ключових цифрових платформ є Єдиний державний вебпортал електронних послуг «Дія», який забезпечує доступ громадян до адміністративних послуг у режимі онлайн та дозволяє отримувати адміністративні послуги без необхідності відвідувати державні установи, відстежувати стан розгляду документів та запитів, контролювати виконання державних процедур і програм. Таким чином, платформа «Дія» сприяє підвищенню доступності інформації та оперативності взаємодії громадян з органами влади, а також формує умови для прозорого обліку надання послуг і мінімізації корупційних ризиків, що важливо для ефективного функціонування публічного управління [20].

Ще одним важливим інструментом є Портал відкритих даних України (data.gov.ua), який надає доступ до тисяч наборів відкритої інформації щодо діяльності державних органів. На порталі публікуються дані про бюджетні витрати та виконання фінансових планів, публічні закупівлі, тендери та укладені договори, статистичні показники, соціально-економічні дані та звіти про виконання державних програм [40].

Також важливу роль у цифровій прозорості відіграють електронні реєстри та сервіси державних органів, зокрема, Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, портали публічних закупівель та державних фінансів, які забезпечують

систематизацію та доступність інформації, спрощують її пошук та аналіз, а також дозволяють формувати аналітичні звіти для контролю ефективності державного управління. Завдяки таким сервісам зростає підзвітність органів влади перед громадянами та суспільством.

Попри позитивні досягнення, практика цифровізації має певні обмеження, а саме: технічні проблеми та недостатній функціонал платформ, оскільки деякі сервіси не забезпечують повну інтеграцію даних та відсутні інструменти для глибокого аналізу; недостатня цифрова грамотність громадян і державних службовців, що обмежує ефективність використання електронних ресурсів; проблеми своєчасного оновлення та стандартизації даних, зокрема, деякі набори даних подаються неповними або з затримкою, що знижує оперативність моніторингу.

Отже, цифрові платформи та електронні сервіси є критично важливим інструментом реалізації принципу транспарентності діяльності органів публічного управління в Україні в Україні, забезпечуючи комплексний доступ до інформації, підзвітність органів влади та активну участь громадян у публічному управлінні.

Електронне декларування є одним із ключових механізмів забезпечення прозорості та підзвітності органів публічного управління в Україні. Воно дозволяє громадянам, громадським організаціям та антикорупційним органам контролювати фінансову діяльність державних службовців, їх доходи, майно, зобов'язання та потенційні конфлікти інтересів. Електронне декларування є не лише інструментом контролю, а й засобом запобігання корупції та підвищення довіри до державних інституцій.

Законодавчою основою електронного декларування є Закон України «Про запобігання корупції», який передбачає:

- обов'язкове декларування доходів і майна – всі державні службовці, керівники органів влади та посадові особи місцевого самоврядування зобов'язані подавати щорічні декларації про доходи, витрати та майно, включаючи майно близьких родичів;

- електронний формат подання декларацій – декларації подаються через Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що забезпечує їх автоматизоване опрацювання, перевірку достовірності та публікацію в відкритому доступі;

- публічність і відкритість – інформація про доходи та майно посадових осіб є доступною для громадськості, що дозволяє журналістам, антикорупційним організаціям та громадянам здійснювати громадський контроль;

- контроль та проведення перевірок – діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції концентрується на перевірках декларацій, виявляє порушення та забезпечує юридичну відповідальність у разі недекларування або подання недостовірної інформації.

Електронне декларування значно підвищило рівень підзвітності посадових осіб, громадяни отримали можливість перевіряти фінансову доброчесність посадових осіб, відкриті дані реєстру сприяють аналітичним дослідженням у сфері публічних фінансів та боротьби з корупцією, розроблено автоматизовані інструменти верифікації та порівняння даних декларацій з іншими відкритими джерелами (ProZorro, e-data.gov.ua).

Важливою складовою електронного декларування є інтеграція з іншими цифровими системами публічного управління, що дозволяє відстежувати фінансові потоки та бюджетні видатки, контролювати державні закупівлі, аналізувати співвідношення доходів і витрат посадових осіб у порівнянні з доступними фінансовими даними.

За даними Національного агентства з питань запобігання корупції у 2025 році через Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, подано майже 627 тисяч декларацій. При цьому у 2024 році коли одночасно проводилися три кампанії декларування, за звітний період 2023 року було подано понад 664 тисячі декларацій, за 2022 рік – 649 тисяч, а за 2021 рік – 656 тисяч.

Серед декларантів у 2025 році були 137 топпосадовців міністерств, понад 47,6 тисяч державних службовців категорій «А» та «Б», понад 5,1 тисячі суддів, більш ніж 19,6 тисяч службових осіб прокуратури, слідчих та дізнавачів, а також понад 109,4 тисяч посадових осіб місцевого самоврядування.

В адміністративно-географічному розрізі найбільше декларацій подано службовцями з м. Київ та регіону Півночі України – 178 тисяч, із Заходу – 170 тисяч, з Центру – 147 тисяч, з Півдня – 82,5 тисяч, та Сходу – 47,4 тисячі.

Динаміка подання декларацій показала активне зростання ближче до завершення кампанії, так у січні було подано майже 20 тисяч декларацій, у лютому – понад 124,7 тисяч, а у березні – понад 482 тисячі. Протягом останніх двох тижнів березня щодня подавалося в середньому понад 22 тисячі декларацій у робочі дні, тоді як на початку місяця ця цифра становила близько 13 тисяч декларацій. У вихідні дні подання традиційно сповільнювалося до в середньому близько 9 тисяч декларацій на день. Найбільше декларацій за один день подано було 19 березня 2025 року – понад 24 тисячі, тоді як у останній день кампанії, 31 березня 2025 року, подано майже 20 тисяч декларацій [23].

Більшість декларацій (понад 95%) подані вчасно та у правильному форматі, що свідчить про високий рівень відповідальності осіб. Водночас виявлено близько 2% декларацій із неточностями або недекларованими активами, що підлягало подальшій перевірці та правовому реагуванню [21].

Попри очевидні досягнення, практика електронного декларування має певні виклики, зокрема, перевантаженість реєстру даними, оскільки в окремих випадках обсяг декларацій перевищує можливості ручного аналізу, що ускладнює ефективний громадський контроль; необхідність підвищення цифрової компетентності користувачів, адже громадяни та аналітики потребують навичок роботи з відкритими даними для повноцінного контролю; виявлення порушень і правозастосування, в тому числі; виявлення недекларування або неточностей у деклараціях потребує оперативного реагування та ефективного застосування законодавства.

Відкритість державних підприємств є невід'ємною складовою антикорупційної політики та забезпечення прозорості у публічному секторі. У сучасних умовах публічне управління покладається на принципи підзвітності та відкритості, а державні підприємства, як частина публічного сектору, повинні дотримуватися цих принципів, забезпечуючи громадський контроль за своєю діяльністю.

Одним із основних механізмів прозорості державних підприємств є публікація фінансової та управлінської звітності, що дозволяє зацікавленим сторонам, зокрема громадянам, аналітичним центрам і журналістам, оцінювати ефективність використання державних коштів, а також виявляти можливі фінансові порушення. Дані про доходи, витрати, закупівлі та інші аспекти діяльності підприємств публікуються на офіційних вебсайтах та у вигляді відкритих даних на Єдиному державному порталі відкритих даних, що робить їх доступними для широкого кола користувачів.

Громадські організації та засоби масової інформації активно використовують ці дані для моніторингу діяльності державних підприємств. Аналіз відкритих даних дозволяє виявляти потенційні порушення, контролювати ефективність використання ресурсів і оцінювати доброчесність керівників. Такі інструменти підвищують підзвітність підприємств перед суспільством і сприяють зміцненню довіри до державного сектору.

За даними Міністерства цифрової трансформації України, на порталі відкритих даних публікується понад 100 тисяч наборів даних, у тому числі від державних підприємств, що демонструє активне впровадження принципу прозорості у практику управління. Найбільшу кількість публікацій здійснюють підприємства з м. Київ та центральних областей, що свідчить про більш розвинуту цифрову культуру управління у цих регіонах.

Відкритість політичних партій є важливим елементом демократичного процесу та забезпечення прозорості у фінансуванні політичної діяльності. Прозорість у цій сфері забезпечує контроль громадськості за використанням коштів, сприяє підзвітності політичних структур і мінімізує ризики

корупційних зловживань. В Україні ключовим механізмом прозорості діяльності політичних партій є звітність щодо надходжень та використання коштів. Відповідно до Закону України «Про політичні партії в Україні» та Закону «Про запобігання корупції», політичні партії зобов'язані подавати щорічні фінансові звіти до Національного агентства з питань запобігання корупції, де вони стають доступними для громадськості [59].

Завдяки електронному модулю фінансової звітності партій Національного агентства з питань запобігання корупції усі зацікавлені особи можуть отримати доступ до даних про доходи партій, джерела фінансування, витрати на кампанії та інші аспекти діяльності. Також у відкритому доступі знаходяться дані про внески фізичних та юридичних осіб, що дозволяє оцінювати прозорість і легітимність фінансування політичних структур.

За даними Національного агентства з питань запобігання корупції, у 2025 році було подано фінансові звіти 261 політичної партії, що відображає активне впровадження принципів прозорості та підзвітності у політичній сфері. Громадські організації та аналітичні центри активно використовують ці дані для моніторингу діяльності партій, виявлення порушень фінансової дисципліни та оцінки відповідності закону про політичні партії [24].

Важливою складовою відкритості політичних партій є також публічний доступ до інформації про структуру керівних органів, програмні цілі та декларації лідерів партій, що забезпечує можливість громадянам оцінювати політичну платформу та дотримання принципів доброчесності керівниками партій.

Незважаючи на досягнуті успіхи, залишаються певні виклики. По-перше, не всі партії належним чином дотримуються термінів подання звітів, що ускладнює своєчасний громадський контроль. По-друге, недостатній рівень цифрової компетентності окремих представників партій обмежує ефективність використання електронних інструментів прозорості. По-третє, громадський контроль потребує постійного активного залучення незалежних аналітичних та медійних структур для перевірки достовірності даних [24].

Отже, відкритість політичних партій виступає ключовим елементом демократичного управління та забезпечення прозорості політичного фінансування. Впровадження електронних платформ для звітності, публічний доступ до інформації та активна участь громадськості дозволяють підвищувати підзвітність партій перед суспільством, зменшувати корупційні ризики та посилювати довіру громадян до політичної системи України.

На підставі вищезазначеного стверджуємо, що практика забезпечення прозорості діяльності органів публічного управління в Україні базується на поєднанні законодавчих норм, електронних інструментів і відкритих даних, що створюють умови для ефективного громадського контролю. Системи електронного декларування, портали державних фінансів і публічних закупівель, а також відкритість політичних партій сприяють підзвітності та зменшенню ризиків корупції. Попри досягнуті успіхи, важливим завданням залишається підвищення якості даних, розширення їх доступності та забезпечення реальної можливості громадянського суспільства впливати на процеси державного управління.

2.2. Принцип транспарентності в контексті утвердження демократії участі

У сучасній науці останніх десятиліть дедалі більше уваги приділяється концепції демократії участі, яка передбачає активне включення громадян у процеси прийняття рішень на всіх рівнях влади. Ця модель виникла як альтернатива традиційній представницькій демократії, що нерідко зводиться лише до виборчого процесу і делегування повноважень політичним елітам. Як підкреслює К. Патејман у своїй класичній праці *Participation and Democratic Theory* (1970 р.), демократія участі спрямована на подолання відчуження громадян від влади та формування в них почуття політичної відповідальності за ухвалювані рішення [112].

Транспарентність як базовий принцип публічного управління проявляється через інформаційну доступність, підзвітність влади, а також через створення механізмів для зворотного зв'язку між громадянами та державними інституціями. Згідно з дослідженнями Ради Європи, участь громадськості у процесах управління можлива лише за умови, що органи влади надають своєчасну, повну і достовірну інформацію, зрозумілу для широкого кола користувачів [115].

Ключовою умовою ефективного функціонування демократії участі є транспарентність, яка виступає не лише технічним інструментом, а й фундаментальною гарантією реалізації права на участь. Без відкритості доступу до інформації, прозорості процедур і підзвітності влади участь громадян набуває формального характеру і не має реального впливу. Як зауважує Р. Даль, повноцінна демократія неможлива без обізнаних громадян, а їхня поінформованість залежить від відкритості державних інститутів [84].

Тож, транспарентність виконує подвійну роль. З одного боку, вона є інструментом, що надає громадянам доступ до знань про діяльність влади, дозволяє відслідковувати ухвалені рішення, контролювати їх виконання, а з іншого боку, вона є інституційною передумовою легітимності демократії участі, оскільки лише за умови прозорості та підзвітності держави формується довіра суспільства та бажання громадян брати участь у політичному процесі.

Взаємозв'язок транспарентності й демократії участі можна розкрити через кілька ключових положень:

- доступність і повнота інформації, що означає, що громадяни повинні мати змогу отримувати вичерпні та актуальні відомості про діяльність органів влади. Це закріплює їх право на інформовану участь у прийнятті рішень;

- зрозумілість та відкритість процедур, оскільки прозорі процедури формують легітимність ухвалених рішень і забезпечують рівні можливості для всіх груп населення;

- зворотний зв'язок та участь громадян, адже транспарентність створює можливість для контролю, публічних дискусій та подальшої корекції політики, адже саме так формується ефективна демократія участі;

- підзвітність влади, зокрема, прозорість є запобіжником корупційних ризиків і водночас виступає механізмом стимулювання публічних службовців до відповідальної поведінки.

Важливим в розвиток концепції демократії участі є внесок теорії деліберативної демократії (Ю.Габермас), в якій транспарентність розглядається як передумова для вільного публічного дискурсу. У відкритому інформаційному середовищі громадяни можуть не лише отримувати дані, а й критично їх осмислювати, брати участь у дискусіях і формувати суспільний консенсус, що підсилює якість демократичних рішень та рівень політичної культури [92].

Міжнародні стандарти також підтверджують цей взаємозв'язок. Так, Рада Європи у Кодексі належної практики участі громадськості в процесі ухвалення рішень визначає транспарентність як необхідну умову довіри громадян до влади та їхньої готовності брати участь у демократичних процесах. В акті наголошується, що відсутність відкритості породжує недовіру, апатію й навіть соціальні конфлікти, тоді як прозорість забезпечує стабільність демократичного розвитку [83].

Отже, транспарентність і демократія участі є взаємозалежними та взаємопідсилюючими феноменами. Перша забезпечує інструментальне підґрунтя для усвідомленої громадянської активності, а друга – перетворює прозорість з декларації на реальний інструмент впливу громадськості. У цьому полягає їхня синергія, яка здатна забезпечити ефективність та легітимність системи публічного управління.

Ефективне утвердження демократії участі неможливе без створення розвиненої системи інституційних механізмів, що забезпечують реалізацію принципу транспарентності в діяльності органів публічної влади. Інституції – це не лише формальні органи, але й закріплені норми, процедури та практики,

які гарантують відкритість, підзвітність і можливість участі громадян у процесі прийняття рішень.

По-перше, центральним інструментом виступають нормативно-правові засади доступу до інформації. В Україні ключову роль відіграє Закон «Про доступ до публічної інформації», який встановлює процедури доступу до документів та даних органів влади, визначає строки надання інформації й обов'язок державних органів публікувати дані у відкритих джерелах. Цей закон є базовим гарантом прозорості, без якого участь громадян була б обмежена формальною процедурою [48].

По-друге, надзвичайно важливим є функціонування незалежних антикорупційних та контрольних інституцій, які виступають арбітрами у забезпеченні підзвітності влади. Зокрема, діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро України та Рахункової палати забезпечує додаткові гарантії фінансової доброчесності та прозорості управлінських рішень. Як зазначають експерти Transparency International, незалежні органи контролю є ключовими інституційними елементами системи транспарентності, оскільки дозволяють уникати зловживань і забезпечують ефективний громадський нагляд [124].

По-третє, суттєву роль відіграють електронні інструменти участі та контролю. Запровадження електронного урядування та електронної демократії створило нові можливості для комунікації між громадянами та державою. Зокрема, платформа «Дія» стала не лише інструментом цифровізації адміністративних послуг, а й майданчиком для публічних консультацій, доступу до відкритих даних і моніторингу діяльності органів влади.

По-четверте, значну увагу необхідно приділяти інститутам громадської участі, які закріплені в законодавстві й на практиці реалізуються через громадські слухання, публічні консультації, електронні петиції, участь у дорадчих органах при органах влади. Рада Європи у Кодексі належної практики участі громадськості в процесі ухвалення рішень підкреслює, що такі механізми створюють легальний і прозорий канал комунікації між суспільством і

державою, дозволяючи забезпечити баланс між ефективністю управління та демократичністю процесу [83].

По-п'яте, важливою інституцією є засоби масової інформації та інститути громадянського суспільства, які виконують функцію незалежного моніторингу діяльності влади. У дослідженні Freedom House наголошується, що без активних і незалежних медіа транспарентність зводиться до формальної декларації, оскільки лише журналістські розслідування й аналітика здатні перетворити відкриті дані на інструмент реальної громадської участі [101].

Отже, інституційні механізми транспарентності в контексті демократії участі є багаторівневою системою, що охоплює правові, організаційні, цифрові та громадські елементи. Вони взаємодоповнюють один одного і створюють комплекс гарантій, які дозволяють не лише забезпечити формальну відкритість влади, але й надати громадянам реальні інструменти впливу на політичні процеси.

Принцип транспарентності у публічному управлінні безпосередньо пов'язаний з рівнем та якістю участі громадян у прийнятті рішень, адже відкритість інформації та доступ до неї створюють підґрунтя для формування активної громадянської позиції, а також дозволяють суспільству контролювати владу та впливати на вироблення державної політики.

Участь громадян у процесах публічного управління може мати різні форми – від індивідуальної активності до колективних ініціатив. На думку Ю. Габермаса, прозорість державної влади забезпечує можливість формування публічної сфери, де громадяни можуть вести діалог, дискутувати та впливати на прийняття рішень через механізм деліберації [92, с. 145].

Принцип транспарентності в умовах демократії участі виступає не лише формальною вимогою, а й реальним інструментом забезпечення діалогу між державою та суспільством. Він дозволяє громадянам не лише спостерігати за діяльністю влади, а й бути активними учасниками процесу прийняття рішень, що є ключовою ознакою сучасної демократичної держави.

В Україні створено низку інструментів безпосередньої участі громадян, зокрема, електронні петиції, які стали важливим інструментом донесення суспільних ініціатив безпосередньо до органів влади; громадські слухання та консультації при органах місцевого самоврядування, що дають можливість мешканцям громад впливати на рішення з питань місцевого розвитку; бюджети участі (громадські бюджети), які дозволяють жителям пропонувати й обирати проекти для фінансування з місцевого бюджету; а також консультативно-дорадчі органи, створені при центральних та місцевих органах влади, які включають представників громадських об'єднань.

Результативність цих інструментів безпосередньо залежить від рівня транспарентності. Якщо інформація про процедури, критерії відбору або результати реалізації не є відкритою, то громадяни втрачають довіру до влади й не бачать сенсу брати участь у подібних ініціативах. Як підкреслюється у Кодексі належної практики участі громадськості в процесі ухвалення рішень Ради Європи, прозорість рішень є запорукою легітимності процесу та гарантією того, що участь громадян не буде імітаційною.

Важливою тенденцією останніх років є цифровізація механізмів участі. Завдяки порталу «Дія» та місцевим електронним платформам стало можливим подавати петиції, голосувати за проекти бюджету участі чи брати участь у громадських обговореннях онлайн, що значно розширює коло залучених громадян та робить участь більш доступною.

Однак, незважаючи на поступ, в Україні існують і виклики. Як свідчать дослідження Freedom House, рівень реального врахування пропозицій громадян часто залишається низьким, а чимало рішень ухвалюються формально, без належного публічного обговорення, що вказує на потребу не лише у формальній відкритості, але й у розвитку культури публічного діалогу та партнерства між владою і суспільством [101].

Важливим є те, що транспарентність у сфері демократії участі виходить за межі формального оприлюднення інформації. Вона охоплює створення цифрових платформ для консультацій та обговорень, інструментів електронної

демократії (електронні петиції, громадські бюджети, електронні консультації), які дозволяють громадянам не лише отримувати інформацію, але й впливати на формування політики. В Україні такі механізми поступово інтегруються в практику публічного управління, зокрема через платформи «Єдина система місцевих петицій» та «Громадський бюджет» у містах Київ, Львів, Дніпро та інших.

Крім того, транспарентність є гарантією довіри громадян до влади, яка в умовах демократії участі набуває особливого значення. Як зазначає Ю.Кальниш, прозорість діяльності органів публічної влади виступає запорукою легітимності їхніх рішень, оскільки дозволяє громадянам перевіряти та оцінювати процеси ухвалення рішень, що безпосередньо впливають на їхнє життя [22, с. 44].

Не менш важливою складовою транспарентності є підзвітність. Демократія участі передбачає не лише доступ громадян до інформації, а й їхнє право вимагати від влади пояснень щодо прийнятих рішень та результатів діяльності. У цьому аспекті особливу роль відіграє практика громадських слухань, звітів перед територіальними громадами, а також інституційні механізми контролю з боку організацій громадянського суспільства.

Міжнародні стандарти також підкреслюють значення транспарентності для утвердження демократії участі. Зокрема, Організація економічного співробітництва та розвитку наголошує, що відкритість державних інституцій є фундаментальною умовою забезпечення інклюзивного управління та участі громадян у політичних процесах [105].

Транспарентність у сфері публічного управління безпосередньо пов'язана з рівнем інституційної довіри громадян. В умовах демократії участі довіра до органів влади виступає не лише індикатором ефективності державної політики, а й передумовою формування соціального капіталу, що сприяє активній взаємодії громадян із державними інституціями. Дослідження підтверджують, що чим вищим є рівень прозорості у прийнятті рішень, тим більша ймовірність

того, що громадяни вважатимуть владу легітимною та готові будуть підтримувати її дії [108, с. 30].

В Україні рівень довіри до державних інституцій традиційно залишається досить низьким, проте з початком масштабної агресії Росії у 2022 році спостерігалось суттєве зростання суспільної довіри до органів державної влади, зокрема до Президента та Збройних сил України. За даними Київського міжнародного інституту соціології, у травні 2022 року рівень довіри до Президента України становив 90%, а до Збройних сил України – 96%. Водночас показники довіри до судів та парламенту залишаються нижчими, що свідчить про нерівномірність сприйняття інституцій у контексті транспарентності їх діяльності. Проте у вересні 2025 року питома вага громадян, які довіряють Президенту України вже було 59% [25].

Транспарентність створює умови для подолання розриву між владою та суспільством, оскільки відкритість інформації про ухвалені рішення та витрачання бюджетних ресурсів дозволяє громадянам здійснювати ефективний контроль за діяльністю посадових осіб. Це, у свою чергу, знижує рівень корупційних ризиків і формує більш стійке відчуття справедливості у суспільстві. Наприклад, відкриття даних у сфері публічних закупівель через систему ProZorro сприяло зростанню довіри бізнесу та громадян до механізмів державних витрат.

Водночас необхідно враховувати, що транспарентність сама по собі не гарантує довіри, адже важливо, щоб відкриті дані були не лише доступними, а й зрозумілими та придатними для використання громадянами й інститутами громадянського суспільства. Ефективна комунікація органів влади з громадськістю, пояснення прийнятих рішень і залучення громадян до процесу ухвалення політики посилюють довіру значно більше, ніж формальне оприлюднення інформації.

Україна за останнє десятиліття зробила суттєві кроки у напрямку утвердження демократії участі через впровадження принципу транспарентності. Цей процес відбувається завдяки поєднанню державних

реформ, розвитку інститутів громадянського суспільства та активному впровадженню цифрових технологій. Як ми вже зазначали найяскравішим прикладом є система ProZorro, яка стала символом відкритості у сфері публічних закупівель. Завдяки ній бізнес, громадські організації та журналісти отримали можливість відстежувати кожну транзакцію, контролювати доброчесність постачальників і виявляти корупційні ризики. За даними Transparency International Ukraine, впровадження ProZorro дозволило зекономити для держави десятки мільярдів гривень та забезпечило конкурентність процедур [113].

Ще одним важливим кроком стало запровадження системи електронного декларування посадових осіб, адміністрованої Національним агентством з питань запобігання корупції. Відкритий доступ до декларацій у Єдиному державному реєстрі дозволяє журналістам та громадським активістам здійснювати моніторинг доброчесності чиновників.

Окремо варто відзначити платформу «Відкритий бюджет», яка дає змогу громадянам відстежувати витрати державних коштів у режимі реального часу. Цей механізм суттєво розширив можливості громадського контролю за фінансовою діяльністю органів влади та місцевого самоврядування [Міністерство фінансів України. Відкритий бюджет. URL: <https://openbudget.gov.ua>].

Крім того, в Україні активно розвивається практика громадського бюджету. Лише у 2022 – 2025 роках десятки громад реалізували сотні проєктів, які були обрані самими мешканцями шляхом голосування, що свідчить про зміцнення демократичних інструментів участі на місцевому рівні та формування довіри між громадою та органами влади [65] Наприклад, у Києві мешканці щороку подають сотні проєктів та голосують за їх реалізацію. У 2025 році на конкурс було подано понад 1500 проєктів, з яких профінансовано 370 на суму понад 200 млн грн. Подібні механізми вже діють у десятках українських громад, що свідчить про системне впровадження інструментів участі та їхню ефективність [14].

Українська практика демонструє, що транспарентність в діяльності органів публічного управління не є самоціллю, а виступає інструментом утвердження демократії участі, адже вона забезпечує можливості для реального впливу громадян на процеси прийняття рішень, формує нову політичну культуру та створює передумови для посилення інституційної довіри у суспільстві. Транспарентність в Україні вже вийшла за межі лише нормативно-правової категорії й трансформувалася у дієвий інструмент суспільного впливу. Вона забезпечує контроль над владою, стимулює формування культури публічності та створює нові можливості для громадян впливати на рішення.

2.3. Проблеми та обмеження реалізації принципу транспарентності

Реалізація принципу транспарентності в публічному управлінні стикається з низкою інституційних і організаційних перешкод, які істотно стримують ефективне запровадження відкритості та підзвітності. Ці бар'єри мають як загальносистемний характер (координація, поділ повноважень, слабкість контрольних інструментів), так і прикладний – проявляючись у щоденній практиці окремих органів влади (формалізм, несвоєчасне чи неповне оприлюднення даних).

Серед перешкод реалізації принципу транспарентності передусім виділимо нестачу координації між органами влади, адже державний апарат має багато розпорядників інформації та відомств, відповідальних за різні сфери (бюджет, закупівлі, державна служба, боротьба з корупцією тощо). Відсутність чіткої координації та уніфікованих процедур обміну інформацією призводить до дублювання зусиль, фрагментації даних і труднощів в оперативному формуванні цілісної картини діяльності влади. Експерти Організації економічного співробітництва та розвитку у відзначають, що у періоди проведення реформ та значних викликів навантажень, наприклад, в умовах війни та повоєнного відновлення, потреба в міжвідомчій координації особливо зростає, а її відсутність підриває повноцінну прозорість системи. Координаційна слабкість проявляється й у разі імплементації міжнародних

ініціатив, зокрема, зобов'язань у рамках реалізації Open Government Partnership, оскільки без чіткої централізованої координації виконання національних планів залишається непослідовним та неефективним [114].

По-друге, відзначимо вплив слабкості внутрішніх механізмів контролю та аудиту, оскільки ефективна транспарентність потребує не лише оприлюднення інформації, а й дієвих механізмів внутрішнього контролю, які гарантують її повноту та достовірність. На практиці багато органів державної влади та місцевого самоврядування недостатньо інституційно оснащені для внутрішнього аудиту і моніторингу якості даних, що веде до помилок, неповних наборів даних або несвоєчасного їх оновлення. Звіти Національного агентства з питань запобігання корупції та громадських організацій і активістів свідчать, що проблеми з якістю даних і процедурними помилками у підготовці звітності є поширеним явищем, яке ускладнює громадський та офіційний контроль [38].

По-третє, має місце формальний, декларативний підхід до прозорості. У деяких органах публічної влади відкритість інформації зводиться до формального виконання норм (розміщення документів «для звітності»), а не до забезпечення реальної інформаційної доступності для користувачів, що проявляється у вигляді оприлюднення документів у некористувацьких форматах, розміщення на важкодоступних сторінках сайтів або несистематичне оновлення даних. Такий формалізм обмежує можливості аналітиків, журналістів і громадян для опрацювання та перевірки інформації, про це свідчать, зокрема, дослідження Transparency International Ukraine щодо якості відкритих даних у містах [76].

По-четверте, експерти акцентують увагу на недосконалості організаційної структура відповідальних підрозділів. У багатьох адміністраціях відповідальність за відкритість розпорошена між кількома підрозділами (прес-служби, відділи інформації, ІТ-служби, служби внутрішнього аудиту), але без чіткого розподілу відповідальності та угод про рівень послуг (service level agreements), що породжує умовну «передачу відповідальності» і затримки в

оприлюдненні інформаційних потоків. Міжнародні організації відзначають, що для забезпечення сталого підходу до відкритості необхідним є встановлення чітких посадових обов'язків, KPI та надання ресурсів на рівні керівництва [109].

Найбільш небезпечним викликом є відсутність ефективних стимулів і санкцій за недотримання норм прозорості, зокрема коли нормативна база часто передбачає обов'язок оприлюднювати інформацію без чітких або дієвих санкцій за порушення, що робить виконання вимог виправданим лише за наявності волі керівництва. Є приклади притягнення до відповідальності за ненадання публічної інформації залишаються поодинокими, а отже, ефекту стримування недостатньо [26, с. 48].

Шостим викликом виступають проблеми кадрового забезпечення та компетентностей, що зумовлено тим, що інституційна спроможність – це не лише наявність регламентів, а й кваліфіковані кадри, які вміють опрацьовувати великі масиви даних, забезпечувати їхню якість і відкривати в машинозчитуваному форматі. Брак таких спеціалістів у місцевих адміністраціях, невідповідність оплат і висока плинність кадрів призводять до того, що навіть при наявності технічних рішень вони не використовуються ефективно.

По-сьоме, виділяємо системну вразливість до політичного впливу, адже інституції, які відповідають за забезпечення прозорості (контрольні органи, певні відомства), іноді зазнають політичного тиску або реформувань, що послаблюють їхню незалежність. Міжнародні оцінки, зокрема Організація економічного співробітництва та розвитку і доповіді партнерських місій, звертають увагу на те, що збереження незалежності антикорупційних органів та органів, що адмініструють відкриті реєстри, є критично важливим для сталого функціонування прозорості [35, с. 37].

Восьмою базовою перешкодою реалізації принципу транспарентності є низький ступінь взаємодії з громадянським суспільством у процесах розробки процедур відкритості. В деяких випадках регламенти і технічні рішення для

відкритих даних розробляють без достатнього залучення кінцевих користувачів – аналітиків, журналістів, громадських активістів. Як наслідок, продукти не відповідають їх потребам, зокрема, відсутність API, неструктуровані набори даних тощо. Фахівці Ради Європи під час реалізації проектів розвитку місцевого самоврядування підкреслює, що співпраця з організаціями громадянського суспільства підвищує релевантність та корисність інформаційних практик [121].

Типовими прикладами прояву інституційних та організаційних бар'єрів на можемо відзначити фрагментарність даних у місцевих рад, зокрема, звіти про виконання місцевих бюджетів або про результати проведення тендерів іноді публікуються у вигляді нерозпізнаних сканів, що ускладнює автоматизований аналіз; недостатню швидкість оновлення реєстрів, адже оперативні дані про виконання бюджетних програм або закупівлі оновлюються з помітною затримкою, що знижує можливості щодо своєчасного громадського реагування на зміни в них; координаційні збої при кризових ситуаціях, а саме у періоди підвищеного навантаження (масова мобілізація, надзвичайні закупівлі) відсутність оперативних процедур взаємодії призводить, коли дані є неповними або відсутніми.

Інституційні та організаційні бар'єри – це один із найсерйозніших пакетів проблем, що стримують реалізацію принципу транспарентності в Україні. Усунення цих перешкод вимагає комплексних заходів: централізованої координації і чіткого розподілу повноважень, інституційного зміцнення внутрішнього аудиту, введення дієвих стимулів і санкцій, інвестицій у людський капітал та системну співпрацю з громадянським суспільством. Міжнародні огляди й національні звіти підтверджують, що на поточний момент прогрес є нерівномірним, і для переходу від формальної відкритості до справжньої прозорості потрібні цілеспрямовані реформи та сталі інституційні зміни.

Корупційні ризики та опір реформам – наступний за важливістю пакет серед найбільш гострих перешкод на шляху реалізації транспарентності. Вони

проявляються як на рівні нормативно-правових актів, так і на рівні інституцій та міжособистісних практик.

По-перше, деякі органи влади, особливо на місцевому рівні, можуть використовувати слабкість контролю та недосконалість законодавства для відтворення практик прихованих рішень або маніпуляцій даними. На думку Н.Антонової та Ю.Мохової низька мотивація та небажання розпорядників інформації інвестувати у прозорі процедури створюють середовище, в якому корупційні ризики залишаються високими, незважаючи на формальні закони про відкритість чи цифрові сервіси [4, с. 12].

По-друге, нормативні прогалини, наприклад, недостатня деталізація стандартів відкритих даних, відсутність жорстких вимог до машинозчитуваних форматів дають змогу уникати реального відкриття інформації. Як зазначає Г.Бондар деякі реєстри та дані публікуються в форматах, які ускладнюють або унеможлиблюють аналіз, що фактично мінімізує функцію прозорості як механізму громадського контролю [6].

По-третє, у багатьох випадках існують приховані або шокуючі нормативні пастки, коли правила і процедури формально існують, але або їх застосування перекручується, або існує спротив на рівні керівників. Н.Кононенко та О.Кононенко акцентують увагу на тому, що відсутність політичної волі, нестабільність у кадрових призначеннях і зверхній контроль над незалежними органами часто блокують реальні зміни, навіть коли нормативна база оновлена [28].

По-четверте, цифрові ініціативи, якими передбачається участь громадян, можуть стикатися з опором через технологічну невідповідність, нерівномірний доступ до інтернету або недостатній рівень компетенції у користувачів і працівників влади. Д.Карамішевим та В.Дзюндзюком проведено аналіз, як у післявоєнних умовах реалізація цифрових сервісів та інструментів підпадає під тиск через обмеження ресурсів, інфраструктури і людського капіталу [95].

Як зазначає І. Кресіна, корупційні практики не лише підривають довіру громадян до інститутів влади, а й зводять нанівець спроби забезпечити

відкритість діяльності публічних органів. Зокрема, частим є явище вибіркового оприлюднення інформації: оприлюднюються лише ті дані, які вигідні органу влади, тоді як інші – замовчуються або подаються в спотвореному вигляді [30, с. 67].

Дослідження В. Сухонос підкреслює, що маніпуляція інформацією є не менш небезпечною, ніж її приховування. Використання недостовірних або неповних відомостей у звітах, фінансових деклараціях чи офіційних повідомленнях формує у громадян викривлене уявлення про реальний стан справ. Це ускладнює ефективний громадський контроль та створює ґрунт для ухвалення рішень, що не відповідають інтересам суспільства [68, с. 119].

Особливу небезпеку становлять ситуації, коли посадові особи маніпулюють статистичними даними або показниками ефективності виконання державних програм. За таких умов формально забезпечується виконання вимог прозорості, однак фактично відбувається легалізація корупційних практик.

Як наголошує В.Гаращук, подолання корупційних ризиків у сфері транспарентності потребує системних антикорупційних заходів: посилення незалежного аудиту, розширення прав громадськості у доступі до первинних даних, створення дієвих механізмів відповідальності посадових осіб за надання неправдивої інформації. Лише за умов комплексної протидії можна забезпечити реальну, а не декларативну прозорість публічного управління [12, с. 45].

Як наслідок корупційні ризики і спротив реформам в Україні значною мірою зумовлені не лише технічними чи нормативними проблемами, але й політичними інтересами, нерівномірним розподілом ресурсів та слабкою культурою підзвітності.

Третім пакетом проблемних питань, які стримують реалізацію принципу транспарентності в Україні, є залишається низький рівень цифрової грамотності та наявність технічних бар'єрів. Незважаючи на активний розвиток державних цифрових платформ і впровадження електронних сервісів, значна частина громадян не має достатніх знань і навичок для їхнього використання, що обмежує можливості участі у процесах публічного управління.

За даними Міністерства цифрової трансформації України, станом на 2023 рік лише близько 53% дорослого населення володіли базовими цифровими навичками, тоді як у країнах Європейського Союзу цей показник перевищує 70%. Це означає, що майже половина громадян України мають труднощі з доступом до інформації в електронних реєстрах, користуванням порталом відкритих даних чи системою Prozorro.

Важливо також відзначити значні регіональні диспропорції. У містах-мільйонниках та обласних центрах рівень цифрової грамотності відчутно вищий, тоді як у сільських громадах доступ до якісного інтернету й навички використання електронних інструментів залишаються на низькому рівні. Така ситуація фактично створює цифровий розрив, що перешкоджає реалізації права на доступ до інформації та обмежує участь громадян у демократичних процесах [34, с. 12].

Крім індивідуальних бар'єрів, існують також технічні, а саме: нестабільність інтернет-з'єднання у віддалених регіонах, недостатня адаптація державних платформ для людей з інвалідністю, проблеми з кібербезпекою. Усе це не лише ускладнює практичне використання інструментів транспарентності, але й формує у громадян недовіру до їхньої ефективності [74, с. 50].

Низький рівень цифрової грамотності та наявність технічних бар'єрів значною мірою знижують ефективність впроваджених державою механізмів відкритості. Подолати ці проблеми можливо шляхом масштабних освітніх програм («Дія. Цифрова освіта»), розвитку інфраструктури швидкісного інтернету та вдосконалення інклюзивних цифрових сервісів.

Одним із найскладніших викликів у процесі реалізації принципу транспарентності в публічному управлінні є інший блок бар'єрів – забезпечення належного балансу між відкритістю інформації та захистом персональних даних громадян. З одного боку, суспільство очікує максимальної прозорості діяльності органів влади, у тому числі через відкриття державних реєстрів, публікацію декларацій посадових осіб, доступ до рішень і звітів. З

іншого боку, надмірна відкритість може створювати ризики для приватності, безпеки громадян і навіть порушувати конституційні права.

Українське законодавство базується на співдії Закону України «Про доступ до публічної інформації» та Закону України «Про захист персональних даних», які встановлюють певні обмеження у сфері відкритості. Так, наприклад, персональні дані можуть бути поширені лише за згодою особи або у випадках, прямо передбачених законом. Проте на практиці виникають численні конфліктні ситуації: де проходить межа між інформацією, що має суспільний інтерес, і даними, які підлягають захисту [52; 48].

Міжнародна практика свідчить, що схожі проблеми виникають і в країнах Європейського Союзу. Європейський Союз запровадив Загальний регламент із захисту даних, який встановлює жорсткі вимоги до збереження персональної інформації. З одного боку, регламент забезпечує високий рівень захисту прав громадян, а з іншого боку – створює виклики для органів влади у публікації інформації про свою діяльність [19].

У контексті України особливо гостро стоїть питання доступу до електронних декларацій. Громадськість наполягає на збереженні відкритого доступу до них як ключового інструменту боротьби з корупцією. Водночас низка експертів і правозахисників звертають увагу на те, що повна відкритість даних про місце проживання, майновий стан чи родинні зв'язки може створювати загрозу безпеці декларантів та їхніх родин [66, с. 114].

Крім того, цифровізація державних сервісів в Україні породжує нові ризики – від кібератак до витоку даних унаслідок неналежного технічного захисту інформаційних систем. Такі інциденти не лише підривають довіру громадян до державних платформ, а й посилюють дискусію про необхідність перегляду підходів до співвідношення прозорості в діяльності органів публічного управління та приватності публічних службовців.

Проблема полягає у пошуку оптимальної моделі забезпечення дотримання принципу прозорості у питаннях, що становлять суспільний інтерес і, водночас, гадання гарантій захисту приватної інформації, яка не

повинна ставати предметом публічного доступу. Такий баланс є критично важливим для легітимності політики транспарентності та довіри громадян до органів публічного управління.

В умовах війни реалізація принципу транспарентності стикається з додатковими викликами, пов'язаними з необхідністю гарантувати безпеку держави та громадян. Запровадження воєнного стану істотно впливає на відкритість діяльності органів влади, адже з'являється потреба у тимчасових обмеженнях доступу до певних видів інформації, які можуть бути використані ворогом для деструктивних цілей [60].

По-перше, значна частина інформації про стратегічні об'єкти, переміщення військ, логістику постачання чи функціонування критичної інфраструктури стала недоступною для широкої публіки. Обмеження стосуються також офіційних звітів, статистики та інших даних, які раніше публікувалися регулярно. Такі кроки пояснюються необхідністю запобігання витоків чутливої інформації, яка може бути використана противником для планування атак чи інформаційних операцій.

По-друге, воєнний стан змінив режим роботи багатьох державних реєстрів та відкритих даних. Зокрема, доступ до окремих державних баз даних (наприклад, інформації з реєстрів нерухомості чи транспорту) було обмежено або тимчасово призупинено. Це призвело до зниження рівня відкритості, однак дозволило уникнути використання таких даних у схемах рейдерства чи підривної діяльності [15, с. 138].

По-третє, особливого значення набула комунікація між державою та суспільством. З одного боку, органи публічного управління вимушені обмежувати поширення чутливої інформації, з іншого – потреба у підтриманні довіри громадян зумовлює необхідність максимальної прозорості в питаннях, що не створюють безпекових ризиків. Наприклад, продовжують працювати портали електронних петицій та громадського бюджету в окремих містах, хоча їхній функціонал був частково адаптований до умов війни [117, с. 124].

Важливо також враховувати міжнародний досвід, адже дослідження показують, що у країнах, які переживають військові конфлікти чи надзвичайний стан, часто відбувається тимчасове звуження прозорості. Однак ключовим є недопущення того, щоб такі обмеження стали постійними та не перетворилися на інструмент послаблення демократичних практик.

Воєнний стан об'єктивно зменшив рівень відкритості інформації в Україні, але це було продиктовано виключно безпековими міркуваннями. Головним викликом залишається пошук балансу між прозорістю та захистом національної безпеки, що потребує системного підходу, який включатиме вдосконалення законодавства, розвиток цифрової інфраструктури, підвищення цифрової грамотності громадян, забезпечення балансу між транспарентністю органів публічного управління та приватністю публічних службовців, а також адаптацію процедур дотримання принципу транспарентності до умов воєнного стану.

Висновки до розділу 2

1. В Україні сформовано комплекс нормативно-правових актів, що регулюють доступ громадян до публічної інформації, електронні петиції, публічні закупівлі, декларування доходів та активів посадових осіб. Водночас практика показує, що існує потреба у подальшому вдосконаленні законодавства для усунення правових прогалин, а також у гармонізації національних норм із міжнародними стандартами відкритості та прозорості.

2. Практичні механізми транспарентності активно функціонують, але їхня ефективність різниться залежно від сфери та регіону. Портали електронних петицій, системи Prozorro, портали відкритих даних, е-декларування, громадські бюджети забезпечують реальний доступ громадян до інформації.

3. Принцип транспарентності тісно пов'язаний із демократією участі. Відкритість державної інформації дає громадянам можливість брати участь у прийнятті рішень, контролювати діяльність органів влади та ініціювати петиції, пропозиції або бюджетні проєкти.

4. Сучасні проблеми та обмеження транспарентності мають комплексний характер. Серед основних виділяємо правові прогалини, організаційні та ресурсні бар'єри, низький рівень цифрової грамотності, технічні проблеми у доступі до платформ, необхідність балансу між відкритістю та захистом персональних даних, а також обмеження, пов'язані з воєнним станом та безпековими міркуваннями.

5. Необхідність комплексного підходу до підвищення ефективності. Для подальшого розвитку транспарентності в Україні важливим є поєднання наступних заходів: модернізація законодавства, розвиток цифрової інфраструктури, підвищення цифрової грамотності громадян, удосконалення механізмів захисту персональних даних, інтеграція міжнародних стандартів та врахування специфіки воєнного стану.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

3.1. Світовий досвід забезпечення транспарентності влади та можливості його адаптації в Україні

Світова практика демонструє різноманітні підходи до забезпечення транспарентності органів публічного управління, що формувалися під впливом історичних, політичних та економічних умов кожної країни. Основною метою таких підходів є підвищення підзвітності влади перед громадянами, запобігання корупції, забезпечення участі громадськості у прийнятті рішень та підвищення довіри до державних інституцій.

У країнах Європейського Союзу акцент робиться на гармонізацію національного законодавства з міжнародними директивами, зокрема стандартами ОЕСР та GDPR. Європейська модель відкритого урядування передбачає системну публікацію даних, стандартизовані форми звітності та незалежний контроль доступу до інформації. При цьому держава зобов'язується надавати громадянам актуальні та перевірені дані щодо діяльності органів влади, що сприяє формуванню культури прозорості та відповідальності [110].

У Північній Америці, зокрема в США та Канаді, прозорість забезпечується через електронну відкритість інформації та законодавчі інструменти. Наприклад, Freedom of Information Act (FOIA) у США гарантує громадянам право на доступ до державних документів, а урядові портали, такі як <https://www.data.gov>, дозволяють здійснювати пошук та аналіз великих обсягів відкритих даних. Аналогічні практики реалізуються у Канаді через Access to Information Act, що забезпечує прозорість на всіх рівнях уряду [87; 75; 117].

У країнах Азії, зокрема в Південній Кореї та Сінгапурі, основний акцент робиться на боротьбі з корупцією та цифровізації процесів управління. Використовуються інтегровані електронні системи, що дозволяють контролювати публічні закупівлі, державні витрати та ефективність управлінських рішень. Такі платформи забезпечують високий рівень автоматизації, доступ до актуальної інформації та можливість громадського моніторингу, що підвищує підзвітність держави та довіру суспільства [98].

Важливим є також досвід міжнародних ініціатив, таких як Open Government Partnership (OGP), що об'єднує понад 80 держав світу і встановлює стандарти відкритості влади. Учасники Open Government Partnership зобов'язуються регулярно публікувати плани дій щодо прозорості, впроваджувати електронні сервіси та забезпечувати залучення громадян до оцінки ефективності політики [91].

Сучасна практика забезпечення транспарентності влади у світі тісно пов'язана з використанням електронних платформ та цифрових інструментів. Вони виконують кілька ключових функцій: надання громадянам доступу до актуальної інформації, спрощення процедур контролю за діяльністю органів влади, забезпечення зворотного зв'язку та сприяння участі громадськості у прийнятті рішень.

В США та Великій Британії створені потужні державні портали відкритих даних, що дозволяють громадянам завантажувати, аналізувати та інтегрувати інформацію з різних джерел. Так, портал <https://www.data.gov> у США надає доступ до понад 300 тис. наборів даних, включно з інформацією про бюджетні видатки, соціальні програми, екологічні показники та статистику державних службовців. У Великій Британії подібну функцію виконує портал <https://data.gov.uk>, де опубліковано понад 50 тис. наборів даних з різних сфер діяльності уряду.

У країнах ЄС активно впроваджуються електронні системи публічних закупівель, що забезпечують прозорість фінансових витрат та можливість контролю з боку громадськості. Прикладом є система Tenders Electronic Daily

(TED), що публікує всі оголошення про тендери та закупівлі у Європейському Союзі, забезпечуючи рівний доступ до інформації для всіх учасників. Українська система ProZorro стала успішним прикладом адаптації міжнародного досвіду, забезпечивши відкритість державних закупівель та залучення громадських організацій до контролю за ними [122; 106].

Не менш важливим елементом є електронне декларування доходів і активів посадових осіб, що впроваджено у багатьох країнах, включно з Литвою, Польщею, Канадою та США. Ці системи дозволяють громадянам і громадським організаціям відстежувати зміни у майновому стані посадових осіб, що сприяє підзвітності та запобіганню корупції.

Також широкого розвитку набули платформи для участі громадськості у прийнятті рішень, такі як електронні петиції, громадські бюджети та інтерактивні консультації. Наприклад, у Канаді платформа CitizenLab дозволяє залучати громадян до обговорення муніципальних проєктів, збирати пропозиції та голосування за пріоритети розвитку, що підвищує ефективність демократії участі та підзвітності влади [108].

Глобальні практики свідчать, що цифровізація та електронні платформи є ключовими інструментами забезпечення транспарентності. Вони забезпечують не лише відкритість інформації, а й створюють умови для активного залучення громадян, інтеграції міжнародних стандартів та підвищення довіри до державних інституцій. Адаптація таких платформ в Україні відкриває можливості для покращення відкритості влади, контролю за публічними фінансами та підвищення ефективності демократії участі.

Забезпечення транспарентності органів публічного управління значною мірою залежить від ефективного законодавчого та інституційного забезпечення. Міжнародна практика свідчить, що ключовими елементами є чіткі законодавчі рамки, що гарантують право громадян на доступ до інформації, незалежні органи контролю та моніторингу, регулярні аудити та оцінка ефективності публічних органів, інтеграція стандартів міжнародних ініціатив, таких як Open Government Partnership (OGP) та ОЕСР.

У країнах Європейського Союзу законодавство про доступ до публічної інформації поєднується з нормами захисту персональних даних та електронного урядування. Наприклад, у Великій Британії Freedom of Information Act 2000 встановлює права громадян на доступ до державних документів, а Information Commissioner's Office забезпечує незалежний контроль за дотриманням закону. У США аналогічну функцію виконує Freedom of Information Act (FOIA) та U.S. Office of Government Information Services, що гарантують прозорість діяльності федеральних органів [125; 87].

У країнах Північної Європи та Азії, зокрема у Швеції, Фінляндії, Південній Кореї та Сінгапурі, законодавчі рамки доповнюються інституційними механізмами, що передбачає створення спеціалізованих органів для контролю за публічними закупівлями, перевірки фінансової звітності та здійснення антикорупційних аудитів. Наприклад, у Південній Кореї Anti-Corruption & Civil Rights Commission відповідає за моніторинг дотримання принципів прозорості та підзвітності органів влади [98].

Адаптація таких моделей в Україні потребує вдосконалення національного законодавства у сфері доступу до інформації та захисту персональних даних, створення незалежних органів контролю та посилення їх функцій, впровадження електронних сервісів для моніторингу діяльності органів влади та залучення громадськості, узгодження національних стандартів із міжнародними ініціативами, такими як Open Government Partnership та ОЕСР.

У світі існує багато прикладів ефективного залучення громадян до процесів публічного управління через механізми транспарентності. Такі приклади демонструють, як активне використання відкритих даних, електронних платформ та інструментів демократії участі сприяє підвищенню довіри до влади, ефективності рішень та контролю за діяльністю державних органів.

У США, крім законодавства FOIA, успішно працюють портали громадських консультацій та електронні петиції, які дозволяють громадянам

подавати пропозиції, коментарі та голосувати за ініціативи уряду, що створює умови для зворотного зв'язку та контролю з боку суспільства [117, с. 130].

У країнах ЄС, зокрема, в Нідерландах, та Великій Британії активно застосовуються онлайн-консультації та громадські обговорення законопроектів. Наприклад, у Великій Британії платформа Citizen Space дозволяє громадянам залишати коментарі до урядових стратегій, брати участь у опитуваннях та впливати на формування політики на місцевому та національному рівнях [80].

В Азії, зокрема у Південній Кореї, громадські платформи дозволяють моніторити діяльність державних органів та роботу муніципалітетів, що забезпечує високу підзвітність та контроль за витратами бюджетних коштів [98].

В Україні приклади залучення громадськості вже реалізуються через такі механізми:

- портал електронних петицій <https://petition.president.gov.ua> дозволяє громадянам подавати пропозиції до органів влади та збирати підписи для їх розгляду на державному рівні;

- громадський бюджет Києва <https://gb.kyivcity.gov.ua> дає можливість мешканцям столиці брати участь у розподілі частини міського бюджету, пропонувати проекти та голосувати за їх реалізацію;

- платформа «Відкритий Уряд» <https://open.gov.ua> забезпечує доступ до публічної інформації, державних програм та електронних сервісів, а також сприяє моніторингу реалізації національних планів дій з відкритого урядування.

Наведені нами приклади демонструють, що транспарентність та цифровізація урядування не лише відкривають інформацію, а й формують інструменти демократії участі, дозволяючи громадянам активно впливати на прийняття рішень. Адаптація подібних практик в Україні підвищує ефективність контролю громадськості, забезпечує підзвітність органів влади та сприяє формуванню довіри до державних інституцій.

Аналіз світової практики забезпечення транспарентності влади та залучення громадськості демонструє ряд ефективних механізмів, які можуть бути адаптовані для українського контексту. Зазначені механізми включають законодавчі, інституційні та цифрові інструменти, що забезпечують підзвітність органів влади та активну участь громадян у процесах прийняття рішень.

По-перше, наголосимо на ключовій ролі законодавчого забезпечення транспарентності органів публічного управління. Досвід США, Великої Британії, Канади та країн ЄС показує, що ключовим елементом є наявність чіткого законодавства про доступ до публічної інформації та підзвітність органів влади (Freedom of Information Act, FOIA; Access to Information Act, Canada; Freedom of Information Act 2000, UK). В Україні цей досвід можна адаптувати шляхом удосконалення законодавства про доступ до публічної інформації, захист персональних даних та електронні сервіси [87; 75; 125; 89].

По-друге, інституційні механізми. Світова практика передбачає створення незалежних органів контролю, таких як U.S. Office of Government Information Services або Information Commissioner's Office у Великій Британії, які здійснюють нагляд за дотриманням законів та проводять аудит діяльності органів влади. В Україні подібні функції виконують Національне агентство з питань запобігання корупції та Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, проте їх потенціал можна розширити, забезпечивши більшу автономію та інтеграцію з цифровими платформами для контролю за відкритістю державних органів [91].

По-третє, цифрові платформи та інструменти демократії участі. Адаптація міжнародного досвіду передбачає розвиток електронних порталів відкритих даних, систем публічних закупівель та електронних консультацій. Як ми вже неодноразово зазначали українські приклади успішної цифровізації включають ProZorro, портал електронних петицій <https://petition.president.gov.ua>, громадський бюджет Києва <https://gb.kyivcity.gov.ua> і т.д..

По-четверте, інтеграція міжнародних ініціатив. Україна бере участь в глобальній ініціативі Open Government Partnership (OGP), яка передбачає впровадження національних планів дій з відкритого урядування, включно з цифровізацією, відкритими даними та механізмами демократії участі, що дозволяє системно інтегрувати міжнародний досвід, підвищувати ефективність контролю громадськості та сприяти розвитку прозорого та підзвітного державного управління. Адаптація міжнародного досвіду в Україні передбачає удосконалення законодавства, зміцнення інституцій контролю, розвиток цифрових платформ та інтеграцію з міжнародними ініціативами.

3.2. Напрями підвищення ефективності механізмів транспарентності в публічному управлінні

Ефективність реалізації принципу транспарентності у публічному управлінні значною мірою залежить від якості законодавчої бази, яка встановлює правові гарантії доступу громадян до інформації, відкритості державних інституцій та підзвітності посадових осіб. В Україні вже сформовано певний фундамент правового забезпечення транспарентності в діяльності органів публічного управління, зокрема, в часті дії чинних Законів України «Про доступ до публічної інформації», «Про запобігання корупції», «Про інформацію», «Про захист персональних даних», «Про звернення громадян», «Про державну таємницю», «Про відкритість використання бюджетних коштів», «Про публічні закупівлі», а також підзаконні акти, які деталізують порядок реалізації цих положень. Водночас правова база залишається фрагментованою та потребує системного вдосконалення.

Ключовим актом у цій сфері є Закон України «Про доступ до публічної інформації», який закріпив базові стандарти прозорості та механізми реалізації права громадян на інформацію:

- принципи відкритості, максимальної доступності та обмеженості відмов у наданні інформації;
- строки відповіді на запити;

- обов'язок органів державної влади та місцевого самоврядування оприлюднювати публічну інформацію на своїх офіційних ресурсах;
- поняття «суспільно необхідної інформації», яка має надаватися навіть у випадках, коли її поширення може становити певні обмеження.

Подальші зміни до зазначеного законодавчого акту були спрямовані на розширення доступу до відкритих даних, посилення відповідальності посадових осіб за порушення прав громадян та адаптацію українського законодавства до європейських стандартів. Важливим доповненням стало впровадження спеціальних нормативних актів, що регламентують опублікування наборів відкритих даних. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України 21.10.2015 № 835 «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних», кожен орган державної влади зобов'язаний оприлюднювати визначений перелік даних у форматі, придатному для машинної обробки, на Порталі відкритих даних data.gov.ua.

Попри значні здобутки, українське законодавство потребує подальшого вдосконалення. Серед першочергових напрямів виділяємо забезпечення єдності та узгодженості правових актів – в першу чергу усунення суперечностей між Законом України «Про доступ до публічної інформації» та іншими нормативно-правовими актами, зокрем у сфері захисту персональних даних чи державної таємниці; розширення кола суб'єктів, зобов'язаних оприлюднювати інформацію на усі державні та комунальні підприємства, установи та організації, а також суб'єкти з часткою державної та комунальної власності; посилення відповідальності за ненадання або несвоєчасне надання інформації; а також впровадження цифровізації процедур доступу шляхом впровадження електронних реєстрів запитів і відповідей, що забезпечить дотримання принципу прозорості та зменшить можливості для маніпуляцій.

Одним із ключових напрямів поліпшення якості законодавчого врегулювання реалізації принципу прозорості у публічному управлінні є гармонізація українського законодавства із європейськими стандартами, що є

зобов'язанням України у межах Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Йдеться насамперед про імплементацію вимог Директиви 2019/1024/ЄС про відкриті дані та повторне використання інформації державного сектору, а також Загального регламенту про захист даних (GDPR), який встановлює баланс між правом на приватність та принципом відкритості інформації [85; 89].

Крім того, потребує вдосконалення механізм практичної реалізації положень Закону України «Про доступ до публічної інформації». Зокрема, експертами та науковцями неодноразово акцентувалася увага на випадках формального виконання органами публічного управління обов'язку щодо оприлюднення інформації, що обмежує реальну транспарентність [33]. Дослідники також підкреслюють необхідність встановлення єдиних стандартів прозорості та підзвітності для всіх органів державної влади та місцевого самоврядування, що дозволить уніфікувати процедури публікації даних та підвищити їх якість [10].

Важливою пропозицією є посилення парламентського контролю за виконанням норм у сфері доступу до інформації, що передбачає регулярне заслуховування звітів органів виконавчої влади щодо стану забезпечення відкритості, а також створення системи моніторингу дотримання вимог законодавства.

Також науковці наголошують на необхідності розвитку спеціальних механізмів відповідальності посадових осіб за приховування або викривлення інформації. Наприклад, у публікації І.Коліушко зазначено, що чинна система санкцій не завжди є дієвою, а практика їх застосування обмежена, що знижує ефективність дії законодавчих норм і створює ризик формального ставлення до принципу транспарентності [27].

Правові механізми доступу до інформації становлять основу транспарентності публічного управління. Саме вони закріплюють обов'язок держави забезпечувати відкритість діяльності органів влади, визначають

порядок доступу громадян до інформації, а також встановлюють гарантії захисту цього права. В Україні розвиток правових основ прозорості відбувається поетапно, під впливом як внутрішніх суспільних потреб, так і міжнародних зобов'язань, зокрема європейської інтеграції. Таким чином, у законодавчому полі України формується синергетичний підхід, коли національні норми інтегруються у міжнародний правовий контекст.

Отже, удосконалення законодавчої бази у сфері дотримання принципу прозорості у публічному управлінні повинно включати такі основні напрями, як гармонізація з європейським правом (імплементация директив ЄС, GDPR), уніфікація стандартів прозорості та підзвітності для органів влади, а також запровадження ефективних санкційних механізмів щодо порушення права на доступ до інформації, що сприятиме зміцненню довіри суспільства до державних інституцій, легітимізації діяльності органів публічного управління та уніфікації українських практик з європейським практикам належного врядування у форматі стратегічного тренду на здобуття статусу країни-члена ЄС.

У сучасних умовах цифрова трансформація публічного управління стала одним із ключових інструментів підвищення рівня прозорості та довіри громадян до влади. Відкриті дані та цифрові технології дозволяють зробити процеси ухвалення рішень, розподілу ресурсів і діяльності органів влади більш прозорими та доступними для аналізу та контролю з боку суспільства.

В Україні реалізація політики цифровізації у сфері публічного управління здійснюється переважно шляхом впровадження проектів під егідою Міністерства цифрової трансформації України та створення екосистеми електронних сервісів «Дія». Ця екосистема інтегрує електронні послуги, доступ до державних реєстрів, а також функціонал для електронної демократії (петиції, опитування, консультації).

Завдяки імплементации доступних цифрових рішень громадяни отримали можливість отримувати державні послуги безпосередньо онлайн, мінімізуючи корупційні ризики; відстежувати діяльність органів влади в режимі реального

часу; брати участь у публічних обговореннях і формуванні політики через цифрові інструменти демократії участі.

Важливим елементом транспарентності є Єдиний державний вебпортал відкритих даних data.gov.ua, який містить понад 100 тис. наборів інформації, у тому числі від міністерств, органів місцевого самоврядування та державних підприємств. Дані з порталу використовуються журналістами, громадськими організаціями, аналітичними центрами для моніторингу ефективності видатків державного і місцевих бюджетів, виявлення корупційних ризиків та розробки соціально-економічних стратегій.

В Україні особливу роль в дотриманні принципів транспарентності в діяльності органів публічного управління відіграють спеціалізовані портали фінансової прозорості, зокрема:

- ProZorro – електронна система публічних закупівель, яка дозволяє в реальному часі відстежувати всі етапи державних закупівель, що стала прикладом ефективної цифрової реформи, яка забезпечила економію мільярдів гривень бюджетних коштів;

- E-data – портал Інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет», на якому відображається рух коштів державного та місцевих бюджетів, що забезпечує громадський контроль за фінансовими потоками;

- Spending.gov.ua – Єдиний веб-портал використання публічних коштів, що дозволяє простежити конкретні транзакції органів публічного управління.

Базовими перевагами цифрових технологій в контексті забезпечення дотримання принципу прозорості в органах публічного управління є забезпечення доступності інформації, адже громадяни можуть безперешкодно отримати доступ до даних, які раніше були закритими; антикорупційний ефект, оскільки цифрові інструменти зменшують можливості для маніпуляцій і приховування інформації; підвищення ефективності управління внаслідок того, що відкриті дані дозволяють проводити якісну аналітику та прогнозування; залучення громадян, що стимулює активну участь населення у процесах

управління за рахунок активного використання цифрових сервісів (електронних петицій, громадського бюджету, електронних консультацій) [99, с. 105].

Розвиток відкритих даних в Україні значною мірою орієнтований на європейські стандарти. Важливим документом є Директива (ЄС) 2019/1024 «Про відкриті дані та повторне використання інформації державного сектору», яка встановлює правила доступу до публічної інформації та стимулює розвиток цифрової економіки. Україна, підписавши Угоду про асоціацію з ЄС, взяла на себе зобов'язання поступово гармонізувати своє законодавство з цими нормами.

На практиці цифрові технології та відкриті дані стали одним із ключових драйверів утвердження транспарентності в Україні. Подальше удосконалення цієї сфери має ґрунтуватися на розширенні сфери надання та використання відкритих даних, посиленні кіберзахисту, а також активнішому залученні громадськості та бізнесу до їх використання.

Транспарентність публічного управління стає дієвою лише тоді, коли громадяни активно користуються доступною інформацією та беруть участь у процесах ухвалення рішень. Принцип відкритості влади не обмежується публікацією документів та даних; його цінність полягає в тому, що ці дані дозволяють громадянам контролювати діяльність органів влади, формувати пропозиції, ініціювати зміни та впливати на державну політику. У цьому контексті громадська участь та співпраця з інститутами громадянського суспільства виступають критично важливими елементами забезпечення транспарентності.

Громадська участь і довіра суспільства до влади є ключовими показниками демократичного врядування. Без залучення громадян до процесів прийняття рішень та без відчуття суспільної довіри будь-які механізми транспарентності залишаються формальними й не забезпечують реальної підзвітності органів влади.

Громадська участь – це інституціоналізована форма взаємодії громадян та органів влади, яка передбачає можливість впливати на формування політики,

ухвалення рішень і контроль за їх виконанням. Як зазначає А.Крусян, «демократія участі є сучасною тенденцією розвитку врядування, що дозволяє поєднати принципи транспарентності, відкритості та підзвітності в єдину систему» [31, с. 40].

Інститути громадянського суспільства – громадські організації, експертні та професійні асоціації, ініціативні групи та засоби масової інформації – відіграють ключову роль у забезпеченні підзвітності та відкритості державних органів. Активна участь громадян у публічних процесах дозволяє здійснювати контроль за діяльністю органів влади, виявляти порушення та корупційні ризики, пропонувати альтернативні політичні або стратегічні рішення, формувати довіру громадян до державних інституцій [88, с. 70].

У контексті українського досвіду, найбільш ефективними інструментами демократії участі стали портал електронних петицій, громадський бюджет та механізми консультацій із громадськістю. Наприклад, портал «Електронні петиції. Офіційне інтернет-представництво Президента України» дозволяє громадянам звертатися напям до Президента України або місцевих органів влади з ініціативами. У 2023 році на порталі було зареєстровано понад 2 000 електронних петицій, з яких близько 30 отримали необхідну підтримку для розгляду [17].

Підвищення ефективності транспарентності передбачає не лише відкриття даних, а й інституціоналізацію форм співпраці з громадськістю. Основні форми взаємодії органів публічного управління та громадськості включають громадські ради при органах виконавчої влади, які забезпечують постійний діалог між державними структурами та експертними групами; публічні консультації в офлайн та онлайн-форматах, на яких проходить обговорення проектів нормативних актів; а також інструмент партисипативного бюджету – механізм, який дозволяє громадянам впливати на розподіл частини місцевих бюджетів.

Окремо виділимо адвокаційні кампанії неурядових організацій, зокрема Transparency International Ukraine, «Центр протидії корупції», «Реанімаційний

пакет реформ», ВІНУS.Info, «Українська правда», які систематично використовують відкриті дані для моніторингу діяльності влади, виявлення проявів корупції, непотизму, кумівства та формування рекомендацій щодо вдосконалення законодавства і боротьби з корупцією.

Прозорість діяльності органів влади безпосередньо впливає на рівень суспільної довіри. За дослідженням Центру Разумкова, рівень довіри українців до органів влади значно зростає в тих сферах, де забезпечується публічність інформації, можливість контролю витрат і звітність чиновників. Наприклад, впровадження системи «Prozorro» сприяло зростанню довіри бізнесу до державних закупівель [73].

Попри позитивні тенденції, громадська участь в Україні стикається з рядом проблем, які особливо посилилися після початку активної фази російсько-української війни та централізації влади, серед яких особливо відзначимо нерівномірний доступ до цифрових платформ, особливо у регіонах; низький рівень обізнаності громадян про існуючі інструменти участі, формальний характер участі у деяких випадках, коли результати консультацій не враховуються у процесі ухвалення рішень; обмежену правову захищеність та переслідування громадських активістів та неурядових організацій; свідоме приховування суспільно важливої інформації, її перекручування та створення фейків з боку владних структур; спроби ліквідації незалежності антикорупційних органів; створення перешкод щодо розслідування корупційних справ на рівні високопосадовців та політичних еліт.

Підвищення ефективності співпраці держави та громадянського суспільства вимагає переходи до прямої демократії; закріплення правових гарантій врахування результатів громадських консультацій; створення загальнонаціональних цифрових платформ для взаємодії громадян з органами влади; розширення підтримки незалежних неурядових організацій через грантові програми та державно-громадські партнерства, а також перехід до аутсорсингу контрольних функцій; розширення комплексу просвітницьких

програм для підвищення обізнаності населення про інструменти участі та відкритість даних [82].

Ще раз зазначимо, що підвищення рівня громадської участі та розвиток співпраці з інститутами громадянського суспільства є критично важливим для реалізації принципу транспарентності в публічному управлінні. Українська практика демонструє, що інструменти транспарентності, поєднані з активною участю громадян, здатні забезпечити контроль за владою, підвищити її підзвітність та зміцнити демократичні процеси.

В умовах цифрової трансформації публічного управління питання кібербезпеки та захисту даних набувають особливої ваги. Зростання обсягів електронних послуг, поширення відкритих даних та використання цифрових платформ створюють нові можливості для прозорості, але водночас підвищують ризики витоку інформації, кібератак і порушення права на приватність.

При цьому органи публічного управління стають однією з головних мішеней для хакерських атак, що спрямовані на порушення роботи державних інформаційних систем, доступ до персональних даних громадян чи знищення критично важливої інформації. За даними Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України (Урядова команда реагування на комп'ютерні надзвичайні події CERT-UA) в 2024 році зафіксовано 4315 кіберінцидентів, що майже на 70% більше, ніж у 2023 році, коли кіберзлочинці атакували український кіберпростір 2541 раз.

Найчастіше кібератаки спрямовані проти місцевих органів влади, урядових структур, установ безпеки та оборони, енергетичної сфери, комерційних компаній і телекомунікаційних систем. Основними видами інцидентів виступають поширення шкідливого програмного забезпечення, фішинг, несанкціоновані підключення, компрометація облікових записів чи інформаційних систем. Головними цілями зловмисників є отримання доступу до конфіденційних даних, їх викрадення, а також знищення інформації та інформаційної інфраструктури [79].

Україна має базові правові інструменти у сфері кібербезпеки, зокрема Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», а також Закон України «Про захист персональних даних». Водночас, українське законодавство поступово наближається до європейських стандартів, передбачених Загальним регламентом ЄС про захист даних, що встановлює жорсткі вимоги щодо обробки персональної інформації та прав громадян на її захист [58; 52; 89].

До ключових технологічних напрямів забезпечення безпеки належать багаторівневе шифрування та автентифікація користувачів, застосування технологій штучного інтелекту для виявлення аномальної активності в системах, використання хмарних сервісів із підвищеним рівнем захисту та побудова «кіберщитів» для критичної інфраструктури. Типовим українським прикладом є впровадження національної системи «Кіберзахисний щит», яка передбачає моніторинг та протидію загрозам у режимі реального часу.

Попри розвиток технологій людський фактор залишається однією з найслабших ланок у системі кіберзахисту. Низький рівень цифрової грамотності громадян і недостатня підготовка держслужбовців підвищують ризики випадкових витоків інформації чи доступу до конфіденційних даних сторонніми особами. Тому необхідними є регулярні навчання, тренінги та інструктажі з кібергігієни.

Ефективна система кіберзахисту неможлива без міжнародної співпраці. Україна активно взаємодіє з ЄС, НАТО та міжнародними організаціями у сфері кібербезпеки, отримуючи технологічну та експертну підтримку. Прикладом є участь у програмі EU Cyber Rapid Response Teams (CRRTs), що дозволяє оперативно реагувати на серйозні інциденти у сфері кібербезпеки.

Забезпечення кібербезпеки та захисту даних є одним із наріжних каменів сучасного публічного управління. Без належної системи кіберзахисту будь-які спроби посилення транспарентності та цифровізації залишаються вразливими. Україна має поступово адаптувати своє законодавство до європейських стандартів, розбудовувати сучасну інфраструктуру кіберзахисту та інвестувати

в підготовку кадрів. Лише комплексний підхід, що поєднує правові, технологічні та освітні механізми, може гарантувати безпечний розвиток транспарентного публічного управління.

Розвиток електронного врядування є однією з ключових умов забезпечення транспарентності в сучасному публічному управлінні. Завдяки цифровим технологіям громадяни отримують швидкий і зручний доступ до державних послуг, інформації про діяльність органів влади та мають більше можливостей для участі у процесі прийняття рішень.

Електронне врядування (e-government) визначається як форма організації діяльності державних органів, що базується на використанні інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення відкритості, прозорості, підзвітності та ефективності управління. Це не лише технічний інструмент, а й механізм зміни моделі взаємодії влади і громадян.

В Україні електронне врядування активно розвивається у рамках «Дія. Державні послуги онлайн» – єдиного державного цифрового хабу, що об'єднує понад 130 електронних послуг. На порталі «Дія» [39] можна отримати онлайн реєстрацію бізнесу, замовити довідки, скористатися послугами у сфері соціального захисту чи освіти.

Окрім цього, успішно працюють Єдиний державний вебпортал відкритих даних data.gov.ua, Prozorro prozorro.gov.ua, Електронна система охорони здоров'я в Україні ehealth.gov.ua, Єдиний державний реєстр декларацій НАЗК тощо. Фактично Україна наслідує кращі практики країн ЄС. Так, в Естонії реалізована система X-Road, яка дозволяє обмінюватися інформацією між державними реєстрами, забезпечуючи «невидиме» електронне врядування. У Данії понад 90% комунікації громадян з державою відбувається через електронні сервіси, що підвищує ефективність і знижує витрати [86].

Електронне врядування та цифрові сервіси є основою для модернізації публічного управління в Україні. Їх розвиток сприяє не лише зручності для громадян, але й створює умови для справжньої транспарентності та підзвітності держави перед суспільством. Важливо забезпечити баланс між швидким

впровадженням інновацій та гарантіями захисту персональних даних і кібербезпеки.

Інституційна спроможність органів влади є ключовою передумовою ефективної реалізації принципу транспарентності. Навіть за наявності сучасних законів та цифрових інструментів прозорості, їхня дієвість значною мірою залежить від того, наскільки державні інституції здатні виконувати свої функції, впроваджувати інновації, забезпечувати якісні послуги громадянам та дотримуватись принципів відкритості.

Під інституційною спроможністю розуміється сукупність організаційних, кадрових, фінансових, нормативних та управлінських ресурсів, які дозволяють державним органам ефективно здійснювати свої функції. За визначенням Програми розвитку ООН, це здатність інституцій формувати політику, реалізовувати її та досягати поставлених цілей у довгостроковій перспективі.

В українській практиці проблеми інституційної спроможності проявляються у високому рівні бюрократизації та дублюванні функцій, нестачі кваліфікованих кадрів у сфері цифрового врядування та аналітики, недостатньому фінансуванні органів місцевого самоврядування, обмеженій автономії органів влади у прийнятті рішень, низькому рівні довіри громадян до державних інституцій тощо, які ускладнюють реалізацію навіть добре розроблених механізмів транспарентності.

Підвищення інституційної спроможності органів влади можливе шляхом:

- кадрового розвитку – впровадження системи підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців, орієнтованої на цифрові навички та практику good governance;

- фінансової децентралізації – забезпечення органів місцевого самоврядування достатніми ресурсами для самостійного прийняття рішень і реалізації програм;

- цифрової трансформації – використання інноваційних інструментів управління, електронних послуг та відкритих даних;

- організаційної оптимізації – усунення дублювання функцій між органами, зменшення бюрократичного навантаження;
- зміцнення підзвітності – налагодження системи регулярного аудиту та незалежного моніторингу.

У багатьох європейських країнах (зокрема, Польщі та Естонії) інституційна спроможність органів влади посилювалась через впровадження системи управління на основі результатів (performance management), що надає можливість оцінювати ефективність органів влади за конкретними показниками, а не лише за формальними діями. В Україні подібний підхід поступово запроваджується через Стратегію реформування державного управління України на 2022–2025 роки, затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 № 831-р «Деякі питання реформування державного управління України» [16].

Підвищення інституційної спроможності органів влади є системним завданням, яке охоплює кадрову, фінансову, нормативну та організаційну складові. Спроможні інституції публічного управління створюють основу для ефективної транспарентності. Якщо органи влади є ресурсно спроможними, кадрово підготовленими та організаційно гнучкими, то механізми транспарентності працюють не як формальні вимоги, а як дієві інструменти підзвітності перед громадянами. Підвищення інституційної спроможності прямо пов'язане з довірою до влади та якістю демократії участі і лише сильні та ефективні інституції здатні забезпечити реалізацію принципу транспарентності, що є фундаментом демократичного врядування. Удосконалення механізмів транспарентності в публічному управлінні є стратегічним завданням для України, адже прозорість виступає необхідною умовою формування демократичного врядування, запобігання корупції та забезпечення довіри громадян до влади. Аналіз напрямів підвищення ефективності механізмів транспарентності дає можливість виокремити кілька ключових положень:

- нормативно-правове забезпечення транспарентності потребує подальшого розвитку та гармонізації з європейськими стандартами, особливо в частині доступу до публічної інформації та захисту персональних даних;
- відкриті дані та електронне врядування є найефективнішими сучасними інструментами прозорості, що дозволяють громадянам отримувати швидкий доступ до інформації та здійснювати контроль за діяльністю органів влади;
- громадський контроль і комунікація з суспільством мають стати невід'ємною складовою державної політики, а залучення громадянського суспільства та медіа посилює сприяє розвитку культури прозорості;
- механізми запобігання корупції та фінансова відкритість підвищують ефективність управління державними ресурсами й створюють умови для рівного доступу до бюджетних коштів;
- міжнародний досвід (ЄС, Естонія, Данія та інші країни) свідчить, що транспарентність забезпечує не лише демократизацію управління, а й економічну ефективність, стимулює інновації та залучає інвестиції.

3.3. Рекомендації щодо впровадження інноваційних інструментів відкритості органів влади

В умовах глобальної цифровізації та зростаючих вимог до прозорості публічного управління, інноваційні інструменти відкритості органів влади стають важливими елементами демократичного процесу. В Україні за останні роки реалізовано низку ініціатив, спрямованих на підвищення ефективності та прозорості державного управління [97].

По-перше, виділимо електронні платформи «Дія» та «E-Data». Платформа «Дія» – уніфікований державний портал та мобільний додаток, що надає доступ до понад 130 державних послуг, включаючи електронні документи, реєстрацію бізнесу, подачу податкових декларацій та інші сервіси. «Дія» стала основою для реалізації концепції «держава в смартфоні» та активно використовується громадянами для взаємодії з органами влади. Платформа «E-Data» – об'єднує три основні портали: Spending.gov.ua, ProZorro.gov.ua та OpenBudget.gov.ua, що

забезпечують публікацію даних про державні витрати, закупівлі та бюджетні показники, що сприяють підвищенню прозорості фінансових потоків та боротьбі з корупцією.

По-друге, інструменти для моніторингу та аналізу ProZorro та ProZorro.Sale. ProZorro являє собою електронну систему публічних закупівель, що забезпечує відкритий доступ до інформації про тендери та дозволяє громадськості здійснювати моніторинг та оцінку ефективності витрачання бюджетних коштів. Завдяки цій системі Україна змогла зекономити значні суми державних коштів. ProZorro.Sale – платформа для прозорого продажу державного та комунального майна через онлайн-аукціони, що забезпечує рівний доступ до активів та підвищує ефективність управління державним майном.

По-третє, інструменти для участі громадян та зворотного зв'язку Dozorro та електронні петиції та консультації. Dozorro – це платформа для громадського моніторингу публічних закупівель, що дозволяє громадянам та організаціям подавати скарги, оцінювати тендери та взаємодіяти з організаторами закупівель. Електронні петиції та консультації соєю чергою предствляють системи, які дозволяють громадянам подавати петиції до органів влади та брати участь у громадських обговореннях проектів нормативно-правових актів, сприяючи таким чином підвищенню рівня участі громадян у процесах прийняття рішень.

По-четверте, інноваційні проекти та ініціативи, зокрема TAPAS та Diia.Engine. TAPAS (Transparency and Accountability in Public Administration and Services) – це проект, спрямований на розробку та впровадження інструментів електронного урядування для підвищення прозорості та підзвітності органів влади, фінансований USAID та UK Aid. Diia.Engine — платформа для розробки цифрових державних послуг, що забезпечує інтеграцію з національними реєстрами та системами ідентифікації, сприяючи створенню безпечних та зручних онлайн-сервісів для громадян [120; 94; 123].

Впровадження інноваційних інструментів відкритості органів влади в Україні стикається з низкою проблем та бар'єрів, які обмежують ефективність їх реалізації. Незважаючи на значні досягнення в цифровізації, багато органів влади в Україні стикаються з проблемами технічної інфраструктури, що ускладнює впровадження інноваційних інструментів. Наприклад, відсутність сучасного програмного забезпечення та недостатня кваліфікація персоналу можуть призвести до неефективного використання нових технологій.

Невідповідність існуючих нормативно-правових актів сучасним вимогам цифрового урядування створює правові бар'єри для впровадження інноваційних інструментів, а застаріле законодавство може обмежувати можливості для відкритого доступу до даних та електронної взаємодії з громадянами [118].

Організаційні та інституційні проблеми проявляються у супротиві з боку окремих державних службовців та відсутність чіткої стратегії цифрової трансформації та можуть призвести до саботажу або ігнорування ініціатив щодо відкритості, що в багатьох випадках пов'язано з побоюваннями щодо втрати контролю або зміни звичних робочих процесів [102].

Обмежене фінансування проектів цифровізації та відкритості може призвести до затримок у впровадженні необхідних інструментів. Недостатнє фінансування також обмежує можливості для навчання персоналу та підтримки інфраструктури [128].

Культурні та соціальні бар'єри уособлюються в тому, що низький рівень цифрової грамотності серед населення та державних службовців може обмежувати ефективне використання інноваційних інструментів. Також існує недовіра до нових технологій, що може призвести до опору з боку громадян та органів влади.

Російсько-українська війна та політична нестабільність в Україні створюють додаткові виклики для впровадження інноваційних інструментів відкритості. Знищення інфраструктури, кіберзагрози та необхідність адаптації до змінюваних умов можуть уповільнити процес цифровізації

Проблеми з інтеграцією та сумісністю систем базуються на тому, що існуючі інформаційні системи органів влади часто не сумісні між собою, що ускладнює інтеграцію нових інструментів відкритості. Відсутність єдиних стандартів та протоколів обміну даними може призвести до дублювання зусиль та неефективного використання ресурсів.

Для успішного впровадження інноваційних інструментів відкритості органів влади необхідно розробити комплекс заходів, що дозволяють подолати технічні, організаційні, фінансові та соціальні бар'єри. На нашу думку він має включати:

- покращення технічної інфраструктури, зокрема важливо забезпечити модернізацію апаратного та програмного забезпечення, створення єдиних інтегрованих систем та платформ для обміну даними, що включає розробку стандартів взаємодії між органами влади та модернізацію серверних та мережевих ресурсів;

- удосконалення правового та регуляторного поля, оскільки необхідно адаптувати законодавство до сучасних вимог цифрового урядування, забезпечити правові механізми відкритого доступу до публічних даних та електронної взаємодії з громадянами, а прийняття нових законодавчих та нормативних актів має спиратися на міжнародні стандарти;

- розвиток організаційної та інституційної культури, а саме: рекомендовано впроваджувати програми підвищення кваліфікації державних службовців, створювати стимули для використання інноваційних інструментів та формувати культуру прозорості та відкритості в органах влади;

- залучення фінансових ресурсів, адже ефективне фінансування проектів цифровізації та відкритості передбачає державні гранти, міжнародну технічну допомогу та партнерство з приватним сектором, що дозволить забезпечити належну інфраструктуру та підготовку персоналу;

- підвищення цифрової грамотності та довіри громадян, що включає систематичне навчання населення, проведення інформаційних кампаній та

популяризація електронних сервісів сприятиме підвищенню рівня цифрової грамотності та формуванню довіри до інноваційних інструментів;

- міжнародна співпраця та обмін досвідом, зокрема Україні доцільно розвивати міжнародне співробітництво з країнами, що мають досвід успішного впровадження електронного урядування, та брати участь у глобальних проектах з відкритих даних, що дозволить адаптувати кращі практики та інтегрувати їх у національну систему;

- моніторинг та оцінка ефективності, оскільки необхідно впровадити системи постійного моніторингу та оцінки ефективності впровадження інноваційних інструментів, що дозволить своєчасно виявляти проблеми та коригувати стратегії цифровізації.

Впровадження інноваційних інструментів відкритості органів публічного управління спрямоване на підвищення прозорості, підзвітності та довіри громадян до державних інституцій. Ефективність таких заходів оцінюється через здатність забезпечити доступ до інформації, спростити взаємодію громадян з органами влади та зменшити можливості для корупційних практик. Зазначимо, що відкриті дані дозволяють громадянам та аналітичним центрам отримувати повну інформацію про діяльність органів влади, бюджетні витрати та реалізацію державних програм, що сприяє підвищенню рівня публічної довіри [129].

Інноваційні платформи для електронної взаємодії влади і громадян забезпечують механізми зворотного зв'язку та моніторингу діяльності органів влади, що підвищує ефективність публічного управління [119].

Транспарентність процедур і доступ до даних зменшують можливості для непрозорих рішень та зловживань, а інноваційні інструменти відкритості забезпечують органам влади швидкий доступ до даних та аналітики, що дозволяє ефективніше планувати бюджет і оптимізувати використання державних ресурсів [77].

В результаті завдяки підвищеній прозорості громадяни отримують відчуття участі у державних процесах, що сприяє розвитку культури відкритості та інновацій у сфері електронного урядування [93].

Формування культури прозорості та взаємодії з громадськістю є ключовим аспектом розвитку сучасного публічного управління. Відкритість органів влади не обмежується технічним забезпеченням доступу до інформації, а передбачає формування ціннісного та організаційного середовища, в якому взаємодія з громадянами стає невід'ємною частиною діяльності державних інституцій. Як зазначають дослідники, без активного формування культури прозорості та підзвітності, навіть наявність сучасних інструментів електронного урядування не здатна забезпечити повну ефективність публічного управління.

Одним із центральних напрямів формування культури прозорості є розвиток організаційної культури в органах влади, що включає навчання публічних службовців принципам відкритості, підзвітності та етичної поведінки у публічному управлінні, а також створення стандартів і кодексів етики, що регламентують взаємодію працівників з громадянами. Наукові дослідження показують, що підвищення рівня професійної підготовки працівників у сфері електронного урядування та відкритих даних сприяє більш активному впровадженню інноваційних практик взаємодії з громадськістю. [36] Крім того, формування організаційної культури включає створення сприятливого середовища для ініціатив громадських організацій і активних громадян, що дозволяє ефективно використовувати їхній потенціал у процесах публічного управління [2].

Важливу роль у розвитку культури прозорості відіграють інформаційні технології. Сучасні цифрові платформи дозволяють оперативно публікувати інформацію про діяльність органів влади, бюджетні витрати, державні програми та рішення. Це забезпечує відкритий доступ громадян до актуальної інформації та формує умови для зворотного зв'язку. Наприклад, електронні платформи громадських консультацій дозволяють залучати населення до

обговорення нормативних актів, бюджетних рішень та місцевих проектів, що підвищує ефективність процесів управління та демократичність прийняття рішень [13].

Дослідження свідчать, що інтеграція цифрових інструментів у щоденну діяльність органів влади значно підвищує їхню відкритість та підзвітність, а також сприяє більшій довірі громадян до публічних інституцій [67, с. 45].

Для ефективного формування культури прозорості необхідно розвивати механізми взаємодії з громадськістю, що включає не лише інформаційні канали, а й системні інструменти участі громадян у прийнятті рішень, такі як громадські слухання, консультації, опитування та платформи для моніторингу діяльності органів влади. Такі механізми дозволяють враховувати думку різних соціальних груп, підвищують легітимність рішень та забезпечують ефективний контроль за діяльністю державних органів.

Незважаючи на очевидні переваги, процес формування культури прозорості та взаємодії з громадськістю стикається з певними викликами. До них належить низький рівень довіри громадян до органів влади, недостатня підготовленість працівників державних органів до відкритого діалогу та технічні бар'єри у доступі до інформації. Подолання цих проблем можливе через системне навчання персоналу, розвиток цифрових платформ та активне залучення громадян до процесів управління.

Таким чином, формування культури прозорості та взаємодії з громадськістю є фундаментальним елементом сучасного публічного управління, який забезпечує ефективність, підзвітність та демократичність органів влади. Впровадження цього підходу сприяє не лише підвищенню довіри населення до державних інституцій, а й розвитку інноваційних практик управління та активізації громадянського суспільства.

Згідно з доповіддю Єврокомісії Україна успішно продовжує систематично публікувати відкриті дані через урядовий портал, що свідчить про зобов'язання щодо забезпечення доступу до публічної інформації в рамках євроінтеграційних процесів [126].

В Україні спостерігається значний прогрес у впровадженні інноваційних інструментів відкритості, зокрема через розвиток цифрових платформ та відкритих даних. Згідно даних Open Data Watch Україна посідає 65 місце у світовому рейтингу Open Data Inventory 2024 з оцінкою 64 бали, що свідчить про помітний прогрес у забезпеченні доступу до публічної інформації [107].

Ключовими показниками ефективності впровадженні інноваційних інструментів відкритості виступають:

- кількість запитів до відкритих даних, зокрема збільшення кількості запитів свідчить про зростаючий інтерес громадян до публічної інформації.
- рівень задоволеності громадян, який виявляють через оцінку якості та доступності інформації через опитування та зворотний зв'язок;
- швидкість обробки інформаційних запитів, а саме: час, що необхідний для надання відповіді на запити громадян, що відображає ефективність адміністративних процесів;
- моніторинг та аудит систем відкритості.

Для забезпечення прозорості та підзвітності органів публічного управління в Україні впроваджено механізми моніторингу та аудиту. Зокрема, Організація економічного співробітництва та розвитку рекомендує Україні зміцнити правову та інституційну основу для забезпечення прозорості, зокрема через удосконалення механізмів контролю та аудиту [104].

Регулярний аудит відкритих даних в публічному управлінні дозволяє оцінювати повноту та актуальність оприлюдненої інформації, виявляти прогалини та дублювання в публікаціях, забезпечувати відповідність національним стандартам та міжнародним вимогам.

На нашу думку, подальший розвиток інструментів транспарентності в діяльності органів публічного управління в Україні лежить в полі масштабування успішних практик, розповсюдження ефективних моделей відкритості з місцевого рівня на національний, інтеграції з європейськими стандартами, гармонізації національних практик з вимогами ЄС щодо відкритості та прозорості, активного залучення громадськості до аудиту

транспарентності, інтродукції громадян до процесів моніторингу та оцінки ефективності інструментів відкритості.

Висновки до розділу 3

1. Світовий досвід підтверджує фундаментальну роль транспарентності для розвитку демократичних інститутів. Досвід США, держав ЄС та скандинавських країн показує, що правові гарантії доступу до публічної інформації створюють чіткі механізми контролю суспільства за діяльністю органів влади та зменшують ризики корупції.

2. Вітчизняне законодавче поле, що містить основоположні норми щодо забезпечення транспарентності, на практиці вони реалізуються через функціонування таких інструментів, як портал відкритих даних data.gov.ua, система електронних закупівель ProZorro, електронні петиції та громадський бюджет у Києві тощо. Однак аналіз практики показує низку суттєвих обмежень, зокрема, доступ до інформації часто ускладнений бюрократичними процедурами та затримками у відповідях на запити; значна частина оприлюднених даних має низьку якість або подається у непридатних для обробки форматах; інституційний контроль за виконанням законодавства про транспарентність є слабким і не забезпечує належного рівня підзвітності влади; війна посилила тенденції обмеження доступу до інформації, що підриває сталість прозорих практик.

4. Удосконалення механізмів прозорості потребує реалізації кількох взаємопов'язаних напрямів, основоположними з яких визначаємо нормативно-правове удосконалення та гармонізацію українського законодавства з європейськими стандартами, цифровізацію публічного управління – розвиток сучасних електронних платформ для участі громадян, публічних консультацій і доступу до даних, використання інноваційних технологій – блокчейну для прозорості закупівель, штучного інтелекту для виявлення корупційних ризиків, big data-аналітика для моніторингу діяльності влади; інституційне

забезпечення, посилення незалежних органів контролю та залучення громадянського суспільства до моніторингу транспарентності; а також освітню та просвітницьку діяльність щодо підвищення цифрової грамотності та формування культури електронної демократії серед населення.

5. Використання інноваційних технологій у публічному управлінні дозволяє підвищити якість публічних послуг через автоматизацію та мінімізацію людського фактору, знизити рівень корупційних ризиків завдяки автоматизованому аудиту й аналітиці даних, посилити взаємодію влади і громадян через цифрові інструменти участі, забезпечити баланс між відкритістю та захистом приватності, інтегруючи норми GDPR у практику публічного управління, та зміцнити довіру громадян до влади, що є критично важливим в умовах війни та післявоєнного відновлення, що відповідає європейським стандартам «good governance» і сприяє підвищенню міжнародного іміджу України як демократичної та відкритої держави.

ВИСНОВКИ

1. Узагальнено сучасні наукові підходи (системний, інституційний, технологічний та порівняльний) до розуміння транспарентності як інтегрованої соціально-правової, управлінської та технологічної категорії. Такий підхід дозволив запропонувати цілісне трактування транспарентності як базового принципу демократичного врядування, що забезпечує ефективну взаємодію держави і суспільства. Доведено, що транспарентність є інтеграційним принципом публічного управління, який забезпечує ефективність, законність, довіру та демократичність державної влади. Уточнено змістову відмінність між поняттями «відкритість», «прозорість» і «гласність». Виявлено ключові функції транспарентності: антикорупційну, демократичну, підзвітності, інноваційно-управлінську, прогнозованості та контрольну, які спільно формують основу ефективного управління та громадської довіри. Прослідковано взаємозв'язок транспарентності з іншими принципами публічного управління (підзвітністю, законністю, ефективністю, участю громадян і пропорційністю), що підкреслює її системний характер.

2. З'ясовано, що еволюція принципу транспарентності відбулася через послідовні етапи: формування ідей підзвітності, міжнародну інституціоналізацію після Другої світової війни, цифрову трансформацію на межі XX–XXI ст. та національну адаптацію міжнародних стандартів, що в Україні відображено у законах «Про доступ до публічної інформації» та «Про запобігання корупції». Визначено, що міжнародні стандарти відкритості й прозорості (ООН, OECD, Рада Європи, OGP) ґрунтуються на принципах відкритості, підзвітності, участі громадськості, технологічності, системності та законності. Вони формують універсальну модель демократичного врядування, спрямовану на зміцнення довіри та запобігання корупції.

3. Встановлено, що нормативно-правова база реалізації принципу транспарентності в Україні має системний і багаторівневий характер (від конституційних гарантій до спеціальних законів, що регулюють доступ до

інформації, запобігання корупції та цифровізацію управління). Конституція України заклала фундамент правової відкритості влади, визначивши пріоритет права громадян на інформацію над обмеженнями. Визначено ключову роль законів «Про доступ до публічної інформації», «Про інформацію», «Про запобігання корупції», «Про відкритість використання публічних коштів» та «Про публічні закупівлі», які створили практичні механізми прозорості, фінансового контролю та громадського моніторингу. Встановлено, що цифровізація й відкриті дані стали інституційною формою реалізації транспарентності.

4. Систематизовано практики прозорості як трикутника «нормативні правила – цифрові інструменти – відкриті дані» та виокремлено пріоритети удосконалення, а саме підвищення якості й стандартизації даних, розширення їх доступності та забезпечення реальної спроможності громадянського суспільства впливати на управлінські процеси. Практика забезпечення прозорості в Україні спирається на поєднання правових норм, цифрових рішень та організаційних процедур. Разом ці інструменти посилюють громадський контроль і зменшують корупційні ризики. Виявлено ключові вузькі місця впровадження принципу транспарентності в публічному управлінні, зокрема недостатня інтеграція та аналітичний функціонал платформ, нерівномірне й несвоєчасне оновлення/стандартизація наборів даних, а також дефіцит цифрової грамотності користувачів і частини службовців.

5. Систематизовано подвійний статус транспарентності як інструменту доступу та контролю і як інституційної передумови легітимності участі. Узагальнено багаторівневу архітектуру механізмів (правові, організаційні, цифрові, громадські) та окреслено умови ефективності участі (повнота й зрозумілість даних, зворотний зв'язок), підкріплені українськими кейсами. Обґрунтовано, що транспарентність виступає необхідною й достатньою умовою демократії участі. Вона забезпечує поінформованість громадян, легітимність процедур, можливість зворотного зв'язку та реальну підзвітність влади; без відкритості участь перетворюється на формальність. У межах

деліберативної парадигми прозоре інформаційне середовище робить можливим публічний дискурс і вироблення згоди, що підсилює якість рішень. Інституційно цей зв'язок реалізується через правові гарантії доступу до інформації, незалежні антикорупційні й контрольні органи, цифрові інструменти (е-урядування, е-петиції, бюджети участі), а також через діяльність медіа. Українські практики (ProZorro, е-декларування, «Відкритий бюджет», місцеві громадські бюджети) демонструють, що прозорість підвищує контроль за ресурсами й залученість громадян, але виявляють виклики формалізму та потребу у зрозумілих даних і якісній комунікації.

6. Встановлено, що ключові бар'єри транспарентності мають інституційно-організаційний характер: слабка міжвідомча координація, недієві внутрішній аудит і контроль якості даних, формалізм публікацій, розпорошеність відповідальності, брак стимулів і санкцій, кадровий дефіцит і політичний тиск, а також низька взаємодія з громадськістю. Додатково зафіксовано корупційні ризики та опір реформам (нормативні прогалини, маніпуляції даними, вибіркоче оприлюднення), цифровий розрив і технічні обмеження, напружений баланс між відкритістю та захистом персональних даних, а у воєнних умовах — безпеково зумовлене звуження відкритості, яке не повинно ставати постійним.

7. Світова практика транспарентності вибудована на поєднанні законодавчих гарантій доступу до інформації (FOIA США, Велика Британія, канадський Access to Information, норми ЄС із GDPR та стандартами ОЕСР), інституційних наглядових механізмів (ICO у Британії, OGIS у США, ACRC у Південній Кореї) та цифрових платформ (портали відкритих даних USA/UK, TED для закупівель в ЄС, е-декларування, інструменти участі на кшталт CitizenLab, OGP-плани дій). Систематизовано придатну «дорожню карту» імплементації для України, включаючи удосконалення рамки доступу до інформації та захисту персональних даних у зв'язці з європейськими підходами; посилення автономії й функції незалежних контролерів прозорості;

масштабування цифрових інструментів; інституційне закріплення регулярних зобов'язання й оцінювання в межах OGP/OECP.

8. Ефективність транспарентності в Україні посилюється через узгодження правової бази (усунення колізій, єдині стандарти публікації, дієві санкції), гармонізацію з європейськими нормами (та цифровізацію процедур доступу (електронні реєстри запитів/відповідей). Ключовими драйверами залишаються відкриті дані й е-урядування за умови належного кіберзахисту та підвищення цифрової грамотності. Підвищення інституційної спроможності є критичною передумовою того, щоб прозорість працювала не формально, а як дієвий механізм підзвітності. Запропоновано цілісну рамку підвищення ефективності, що передбачає правову консолідацію й євроінтеграційну імплементація; операційну цифровізація доступу (єдині реєстри, стандарти даних) та розширення кола зобов'язаних суб'єктів; інституційне посилення контролю й відповідальності; розвиток кіберстійкості; нарощення інституційної спроможності.

9. В Україні вже діють ключові інноваційні інструменти відкритості, які забезпечують доступ до даних, громадський моніторинг і зворотний зв'язок, зменшують корупційні ризики й підсилюють підзвітність. Водночас впровадження стримують технічні, правові, організаційні, фінансові, культурні бар'єри, виклики війни та несумісність систем. Запропонований комплекс рішень охоплює модернізацію IT-інфраструктури та стандартів обміну даними; оновлення нормативної бази під вимоги цифрового урядування й відкритих даних; розвиток організаційної культури прозорості та навчання службовців; диверсифікацію фінансування; підвищення цифрової грамотності та довіри громадян; міжнародну кооперацію; постійний моніторинг і аудит за чіткими КРІ (попит на дані, задоволеність, швидкість відповідей, якість/повнота наборів). Стратегічним вектором визначено масштабування успішних практик, гармонізація з вимогами ЄС та системне залучення громадян до аудиту прозорості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз звітів політичних партій 2025 рік I квартал. Національне агентство з питань запобігання корупції. 2025. URL : <https://nazk.gov.ua/uk/analiz-zvitiv-politychnyh-partiy-2025-i-kvartal>.
2. Андрійчук Т. Прозорість як принцип державної комунікативної політики. Інститут публічного управління та державної служби. *Політичний менеджмент*. 2010. № 2. С. 73-79.
3. Антикорупційна стратегія на 2026-2030 роки // Офіційний сайт НАЗК. URL : <https://nazk.gov.ua/uk/antykoruptionsiyna-strategiya-na-2026-2030-roky>.
4. Антонова Л., Мохова Ю. Удосконалення механізмів електронного урядування в Україні в умовах цифрових перетворень. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2022. № 15. Р. 10–29. URL : <https://doi.org/10.34132/pard2022.15.01>.
5. Болтянський В.С. Удосконалення діяльності органів публічного управління на основі принципу транспарентності. Розвиток форм і методів сучасного менеджменту в умовах глобалізації: матеріали 13-ї Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 8-9 листоп. 2025 р.). Дніпро : Поліграфічний відділ ДДАЕУ, 2025. С. 89-91.
6. Бондар Г. Цифрова трансформація уряду України, відкриті дані (open data) та електронні послуги. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2021. № 11. URL : <https://doi.org/10.34132/pard2021.11.05>.
7. Бондарчук Н.В. Взаємодія органів публічної влади та громадянського суспільства в умовах цифровізації. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2022. Вип. 28. С. 36-39.
8. Бондарчук Н.В. Удосконалення механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства. *Public Administration and Regional Development*. 2022. Вип. 18. С. 1040-1056. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal>.

9. Бортник Р. Вплив воєнного стану на реалізацію принципу відкритості державного управління. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2023. № 2. С. 45–52.

10. Бортнік, С. Принцип транспарентності в українському публічному управлінні: стан та перспективи. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2021. № 2. С. 34–42.

11. Відкритий бюджет. Міністерство фінансів України. URL: <https://openbudget.gov.ua>.

12. Гаращук В.М. Корупційні ризики у сфері публічного управління: шляхи подолання. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 7. С. 41–49.

13. Горбата Л. Забезпечення відкритості та прозорості громадського контролю у сфері боротьби з корупцією. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 23. С. 192–198. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.23.192>.

14. Громадський бюджет Києва. URL: <https://gb.kyivcity.gov.ua>.

15. Гуменюк О. Обмеження доступу до відкритих даних в умовах війни: баланс безпеки та транспарентності. *Демократичне врядування*. 2022. № 30. С. 134–141.

16. Деякі питання реформування державного управління України : постанова Кабінету Міністрів України від 21 лип. 2021 р. № 831-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80>.

17. Електронні петиції. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://petition.president.gov.ua>.

18. Європейська хартія місцевого самоврядування. Рада Європи; Хартія, Міжнародний документ від 15.10.1985. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036.

19. Європейський парламент і Рада ЄС. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of

such data (General Data Protection Regulation). Official Journal of the European Union. P. 1–88. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>.

20. Єдиний державний вебпортал електронних послуг «Дія». URL : diia.gov.ua.

21. Звіт щодо діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. Національне агентство з питань запобігання корупції. 2024. URL : <https://nazk.gov.ua/pdfjs/?file=/wp-content/uploads/Pages/89/aa/89aa467f2bc519dc48b9c87dd79559e4bac0d6b1bacda97dab11042fd45627737833879.pdf>.

22. Кальниш Ю. Прозорість у системі публічного управління: проблеми та перспективи. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2020. № 3. С. 45–53.

23. Кампанія декларування-2024: декларації подали майже 627 тисяч публічних службовців. Національне агентство з питань запобігання корупції. 2024. URL : <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/kampaniya-deklaruvannya-2024-deklaratsii-podaly-mayzhe-627-tysyach-publichnyh-sluzhbovtsiv>.

24. Квартальна звітність. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL : <https://politdata.nazk.gov.ua/quarter-reports>.

25. Київський міжнародний інститут соціології (КМІС). Динаміка довіри Президенту В. Зеленському в 2019-2025 роках та ставлення до проведення виборів. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1510&page=1>.

26. Козловський С. М. Прозорість та відкритість публічного управління: теоретико-правові аспекти. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2020. № 4. С. 47–55.

27. Коліушко, І. Правові гарантії відкритості влади: сучасний стан та напрями вдосконалення. *Наукові записки НаУКМА. Серія «Право»*. 2022. Т. 5. С. 87–96. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/23547>.

28. Кононенко Н., Кононенко О. Дефіцит легітимності та інституційної спроможності Уряду України: виклики та шляхи подолання. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Питання*

політології». 2024. № 45. С. 7-14. URL : <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2024-45-01>.

29. Конституція України : закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

30. Кресіна І.О. Корупція як загроза національній безпеці України. *Вісник Академії правових наук України*. 2019. № 4. С. 57–65.

31. Крусян А. В. Демократія участі: теоретичні засади та практичні форми реалізації в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2020. № 4. С. 34–45.

32. Крушельницька Т.А., Матвеева О.Ю. Сингулярність корупції як гальмівного чинника сталого розвитку України. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 4(39). С. 37-44.

33. Куйбіда Р. А. Прозорість діяльності органів державної влади: проблеми реалізації Закону України «Про доступ до публічної інформації». *Право України*. 2020. № 4. С. 145–156. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2020/4/23.pdf>.

34. Литвин В.М. Цифрова нерівність в Україні: виклики для розвитку електронного урядування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 5. С. 12–18.

35. Мельник Р.С. Інституційна спроможність органів місцевого самоврядування: сучасний стан та напрями вдосконалення. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2021. № 1(28). С. 32–40.

36. Михайлова К. Принципи прозорості та відкритості в діяльності органів влади. Тиждень студентської науки: матеріали 77-ї студ. науково-технічної конф. (Дніпро, 16-20 трав. 2022 р.). Д.: НТУ «ДП», 2022. С. 864-866.

37. Наливайко Л. Поняття та ознаки транспарентності. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2016. №4. URL: https://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/4/part_1/20.pdf.

38. Національне агентство з питань запобігання корупції. Інформаційний ресурс НАЗК. Дані та аналітика щодо декларування, верифікації та заходів антикорупційної політики. URL : <https://nazk.gov.ua>.

39. Портал «Дія». URL: <https://diia.gov.ua>.

40. Портал відкритих даних України. URL : data.gov.ua.

41. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 вер. 2012 р. № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.

42. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 7 черв. 2018 р. № 2447-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>.

43. Про відкриті дані та повторне використання інформації державного сектору: Директива (ЄС) 2019/1024 Європейського Парламенту і Ради від 20 черв. 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_036-19#n277.

44. Про відкритість використання публічних коштів: Закон України від 11 лют. 2015 р. № 183-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19>.

45. Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

46. Про державну таємницю : Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>

47. Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років: Закон України від 9 квіт. 2015 р. № 316-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/316-19>.

48. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.

49. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2155-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>.

50. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

51. Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова Кабінету Міністрів

України від 21 жовт. 2015 р. № 835. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF>.

52. Про захист персональних даних : Закон України від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.

53. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовт. 1996 р. № 393/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.

54. Про інформацію : закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

55. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

56. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

57. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 1 груд. 2022 р. № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20>.

58. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>.

59. Про політичні партії в Україні : Закон України від 5 лип. 2001 р. № 2365-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.

60. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.

61. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 груд. 2015 р. № 922-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>.

62. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Постанова КМУ від 04.10.2017 № 705. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80>.

63. Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її

реалізації у 2025-2027 роках : Постанова КМУ від 31 груд. 2024 р. № 1351-р.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80>.

64. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень ч. 2 ст. 32, ч. 2 ст. 34 Конституції України (справа про доступ до інформації) : Рішення від 20 січ. 2012 р. № 2-рп/2012. Офіційний вісник України. 2012. №8. Ст. 302.

65. Рух ЧЕСНО. Громадські бюджети. Названо міста, де ця ідея вижила під час війни. URL : <https://www.chesno.org/post/6314>.

66. Савчук О. Питання балансу між правом на приватність і прозорістю діяльності органів влади. *Публічне право*. 2020. № 3. С. 112–119.

67. Суворов М. О., Котвіцька А.А., Посилкіна О.В. Теоретико-методичні підходи до формування організаційної культури в органах державного управління в охороні здоров'я. Соціальна фармація: стан, проблеми та перспективи: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. дистанц. конф. (27 квіт. 2023 р., м. Харків) / ред. кол.: А. А. Котвіцька та ін. Х.: НФаУ, 2023. С. 37–46.

68. Сухонос В.В. Інформаційна прозорість органів влади: проблеми реалізації та перспективи розвитку. *Публічне право*. 2020. № 2. С. 118–125.

69. Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. 748 с.

70. Терещук О. Прозорість в діяльності органів публічного управління. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2022. № 18. URL: <https://pd.onu.edu.ua/article/download/132875/137217/299994>.

71. Трещов М.М. Стан та перспективи реалізації антикорупційної політики в Україні: компаративна аналітика. *Науковий вісник льотної академії. Серія: економіка менеджмент та право*. 2023. Вип. 8. С. 48-56.

72. Трещов М.М., Мунько А.Ю. Сучасна форма правління в Україні: науково-практичний дискурс. *Науковий вісник: Державне управління*. 2022. № 2 (12). С. 182-194.

73. Центр Разумкова. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу (лютий–березень 2025 р.). URL : <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r>.

74. Шаповал Р.А. Цифрова грамотність та доступ до публічної інформації: проблеми та перспективи. *Інформаційне суспільство*. 2021. № 3. С. 44–51.

75. Access to Information Act. R.S.C., 1985, c. A-1. – Canada. – 1983. – URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/A-1>.

76. Annual report and city transparency assessments. Kyiv : TI Ukraine, 2025. URL: <https://ti-ukraine.org>.

77. Benmohamed N. Public value creation through the use of open government data: A model for public sector employees. *Government Information Quarterly*. 2024. Vol. 41. Iss. 2. URL: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2024.101930>.

78. Bondarenko V., Yesimov S. Transparency as a principle of activity of public authorities. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2025. № 2. P. 20-26. URL: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2025.2.3>.

79. CERT-UA минулого року опрацювала 4315 кіберінцидентів. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. 2025. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/cert-ua-minulogo-roku-opracyuvava-4315-kiberincidentiv>.

80. Citizen Space: Consultation Platform. UK Government. 2025. URL : <https://www.citizenspace.com>.

81. Citrin R., Kney A. FUTURE WORLDS: Development of Assessment Methods for an Interactive Cyberlearning Platform for Informal Explorations in Sustainability for Students Ages 9 – 12 (Research to Practice). Conference: 2013 ASEE Annual Conference & Exposition. URL: <https://doi.org/10.18260/1-2--19643>.

82. Civic Space Scan of Ukraine. Paris: OECD Publishing, 2021. URL: <https://doi.org/10.1787/5f5341e2-en>.

83. Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process. Strasbourg. Council of Europe, 2019. 28 p. URL : https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/rubrik_rekomehdation/code-of-good-practice-301019-en.pdf.

84. Dahl R. Democracy and Its Critics. New Haven : Yale University Press, 1989. 397 p.

85. Directive (EU) 2019/1024 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on open data and the re-use of public sector information. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1024/oj>.

86. Estonian Information System Authority. X-Road. URL : <https://x-road.global>.

87. Freedom of Information Act. Pub.L. 89–487, 5 U.S.C. § 552. United States of America. 1966. URL: <https://www.foia.gov>.

88. Fung A. Varieties of Participation in Complex Governance. *Public Administration Review*. 2006. Vol. 66(1). P. 66–75.

89. General Data Protection Regulation (GDPR). Regulation (EU) 2016/679. *Official Journal of the European Union*. 2016. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>.

90. General principles for ensuring the openness and transparency of public authorities in Ukraine. 2023. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/242>.

91. Global Report on Open Government. Open Government Partnership (OGP). 2023. URL: <https://www.opengovpartnership.org/resources/global-report>.

92. Habermas J. Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse. Theory of Law and Democracy. Cambridge : MIT Press, 1996. 631 p.

93. How can open government data help to drive innovation? OECD Report. 2016. URL : https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2016/02/rebooting-public-service-delivery-how-can-open-government-data-help-to-drive-innovation_360949e3/2eafc096-en.pdf.

94. Ingram G., Vora P. Ukraine: Digital government is central to resilience. Brookings Institution, 2024. URL: <https://www.brookings.edu/articles/ukraine-digital-government-is-central-to-resilience>.

95. Karamyshev D., Dziundziuk V. Digital Services as Tools for Implementing the «Public Participation 2.0» Concept in Post-War Recovery in Ukraine. *Pressing Problems of Public Administration*. 2023. № 2. URL : <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2023-2-06>.

96. Kaufmann D., Kraay A., Mastruzzi M. Governance Matters VIII: Aggregate and Individual Governance Indicators 1996–2008. 2010. URL : https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1682130.

97. Khutkyy D., Matveieva, O. Sustainable Development, Digital Democracy, and Open Government: Co-Creation Synergy in Ukraine. *Comparative Southeast European Studies*. 2024. № 72(4). № 436-464. URL: <https://doi.org/10.1515/soeu-2024-0036>.

98. Kim, S. Digital Government and Transparency in South Korea. *Government Information Quarterly*. 2019. № 36(4).

99. Kolios, A., Koussouris, S. Open Data as a Catalyst for Public Sector Innovation. *Government Information Quarterly*. 2021. Vol. 38(3). P. 101–118. URL : <https://doi.org/10.1016/j.giq.2021.101118>.

100. Mishler W., Rose, R. What Are the Origins of Political Trust? *Comparative Political Studies*. 2001. № 341. P. 30 – 62. URL : <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0010414001034001002>.

101. Nations in Transit 2024: Ukraine. Washington : Freedom House, 2024. URL : <https://freedomhouse.org/country/ukraine/nations-transit/2024>.

102. Nikiforova A., Clarinval A., Zuiderwijk,A., Rudmark,D., Milic P., Rajamäe-Soosaar,K. Innovation Resistance Theory in Action: Unveiling Barriers to Open Government Data Adoption by Public Organizations to Unlock Open Data Innovation. *arXiv*. 2024. URL: <https://arxiv.org/abs/2407.10883>.

103. Norris P. Democratic deficit: Critical citizens revisited. New York: Cambridge University Press, 2011. URL : <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511973383>.
104. OECD Integrity and Anti-Corruption Review of Ukraine. OECD, 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2025/05/oecd-integrity-and-anti-corruption-review-of-ukraine_4d9e5ab7.html.
105. OECD. Government at a Glance 2017. Paris: OECD Publishing, 2017. URL : <https://www.oecd.org/gov/government-at-a-glance-22214399.htm>.
106. Open Contracting Partnership. ProZorro: Transparency in Public Procurement in Ukraine. 2021. URL: <https://www.open-contracting.org/prozorro>.
107. Open Data Inventory 2024: Ukraine. Open Data Watch. 2024. URL: <https://odin.opendatawatch.com/Report/countryProfile/UKR?year=2024>.
108. Open Government Data: Unlocking Innovation and Efficiency. Paris: OECD Publishing, 2020. URL: <https://www.oecd.org/gov/digital-government/open-data.htm>.
109. Open Government Partnership. Ukraine. URL : <https://www.opengovpartnership.org/members/ukraine>.
110. Open Government: The Global Context. Paris: OECD Publishing, 2020. URL : <https://www.oecd.org/gov/open-government>.
111. Overcoming Corruption and War: Lessons from Ukraine's ProZorro Procurement System. Harvard Kennedy School, 2021. URL: <https://www.hks.harvard.edu/centers/mrcbg/programs/growthpolicy/overcoming-corruption-and-war-lessons-ukraines-prozorro-procurement-system>.
112. Pateman C. Participation and Democratic Theory. Cambridge : Cambridge University Press, 1970. 122 p.
113. ProZorro – як інструмент прозорих закупівель. Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org>.
114. Public governance in Ukraine. Paris : OECD, 2022. URL : https://www.oecd.org/en/publications/2022/07/public-governance-in-ukraine_7a1de7cf.html.

115. Public Participation in Decision-Making: Standards and Good Practices. Strasbourg. Council of Europe, 2021. URL : <https://www.coe.int/en/web/portal/home>.
116. Recommendation of the Council on Open Government. 2017. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0438>.
117. Roberts A. WikiLeaks: The illusion of transparency. *International Review of Administrative Sciences*. 2012. № 78(1). P. 116–133.
118. Safarov I. Institutional Dimensions of Open Government Data: Resistance of Public Personnel to Open Government: A Cognitive Theory View of Implementation Barriers Towards Open Government Data. *Journal of Information Technology & Politics*. 2020. № 17(3). P. 211-227. URL: <https://doi.org/10.1080/15309576.2020.1805336>.
119. Sharmin S., Chowdhury R. Digital Transformation in Governance: The Impact of e-governance on Public Administration and Transparency. *Journal of Computer Science and Technology*. 2025. № 7. P. 362-379. URL: https://www.researchgate.net/publication/389890726_Digital_Transformation_in_Governance_The_Impact_of_e-governance_on_Public_Administration_and_Transparency.
120. Spytyska, L. E-government in Ukraine and the world: A comparative legal analysis. *Social and Legal Studios*. 2024. № 7(2). P. 36–54. URL: https://sls-journal.com.ua/web/uploads/pdf/Social_and_Legal_Studios_7_2_2024-36-54-1-8.pdf.
121. Survey and support materials on participatory democracy and local governance in Ukraine. Strasbourg : Council of Europe projects (Ukraine), 2021–2024. URL : <https://www.coe.int/en/web/congress/ukraine-publications>.
122. Tenders Electronic Daily (TED). European Union. URL: <https://ted.europa.eu/TED/main/HomePage.do>.
123. Tikhonova O. V. The efficiency of tools for social interaction between public authorities and civil society in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2022. № 11(31). P. 1942–1951. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1942>.

124. Transparency International. Global Corruption Report 2024. Berlin : Transparency International, 2024. URL : <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>.
125. UK. Freedom of Information Act 2000. –London: The Stationery Office, 2000. URL : <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/36/contents>.
126. Ukraine 2024 Report. European Commission. 2024. URL: <https://data.europa.eu/en/news-events/news/open-data-portals-around-europe-ukraines-datagovua-advancing-transparency-and-data>.
127. United Nations Convention Against Corruption (UNCAC). 2003. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/convention.html>.
128. Wijaya S., Alfitri M., Thamrin M., Salya, D. The Impact of Electronic Government Policy on Transparency and Accountability in Public Services. International. *Journal of Science and Society*. 2024. № 6(2). P. 411–426. URL: <https://ijsoc.goacademica.com/index.php/ijsoc/article/view/1157>.
129. Zhang D. Effects of public data open on performance of government. *Frontiers in Political Science*. 2024. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/political-science/articles/10.3389/fpos.2024.1484579/full>.